

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनुसूचि-२

(दफा ४ तथा अनुसूचि-१ को भाग-२ सँग सम्बन्धित)

दंगीशरण गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

भाग: १

नेपालको संविधानको अनुसूचि ८ मा उल्लेख भएबमोजिमको अधिकार अन्तर्गत रही दंगीशरण गाउँपालिकाको गाउँ सभा बैठकबाट मिति २०८२/०३/१२ मा पारित भएको विधेयक स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (३) बमोजिम सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

दंगीशरण गाउँपालिकाको मटावाँ प्रणालीको संरक्षण, प्रवर्द्धन र
विकास गर्न बनेको विधेयक २०८२

गाउँ सभामा पेस भएको मिति:- २०८२/०३/१०

गाउँसभाबाट पारित भएको मिति:- २०८२/०३/१२

प्रमाणिकरण भएको मिति: २०८२/०३/१८

प्रस्तावना: दंगीशरण गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्रचलनमा रहेको आदिवासी थारूहरूको सामुदायिक सङ्गठन तथा प्रथाजनित मटावाँ प्रणालीलाई अभिलेखीकरण, संरक्षण, प्रवर्द्धन, विकास र अभ्यासमा टेवा पुर्याउन वाञ्छनीय भएकाले,

नेपालको संविधानको धारा २२६ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ दफा १०२ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी दंगीशरण गाउँ सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र परिभाषा:** (१) यस ऐनको नाम "दंगीशरण गाउँपालिका मटावाँ प्रणाली संरक्षण, प्रवर्द्धन र विकास गर्न बनेको ऐन, २०८२" रहेको छ।
(२) यो ऐन दंगीशरण गाउँपालिकाले स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरेको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले फरक अर्थ नलागेमा यस ऐनमा:
 - (क) "अगह्वा" भन्नाले गाउँको भौतिक विकास निर्माणको कामलाई व्यवस्थित गर्न कामको बाँडफाँट र निरीक्षण गर्ने गरी जिम्मेवारी दिइएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
 - (ख) "अध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनुपर्छ।

- (ग) "अगुवाई" भन्नाले गाउँ वस्ति स्तरमा विकास निर्माण सँग सम्बन्धित सार्वजनिक सरोकारको विषयमा विना शुल्क सामाजिक काममा समुदायलाई परिचालन गर्ने प्रमुख व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ।
- (घ) "उपाध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ङ) "कचहरी" भन्नाले सामाजिक रुपमा हुने विवादको मेलमिलाप प्रयोजनाका लागि बस्ने गाउँको भेलालाई सम्झनुपर्छ।
- (च) "केसौका" भन्नाले परम्परागत रुपमा चल्ने पुजा लगायतका कार्यमा गुर्वाको सहयोगी सम्झनुपर्छ।
- (छ) "ख्याल" भन्नाले गाउँको मटवाँको नेतृत्वमा हुने छलफल (बैठक) सम्झनुपर्छ।
- (ज) "गरदुरीया" भन्नाले घरको अभिभावक, मूली, व्यवस्थापक, आफ्नो कुल देवताका पुजारी सम्झनुपर्छ।
- (झ) "गाउँ" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको प्रदेशिक क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने, समुदायले नामाकरण गरी विगत देखि अस्तित्वमा रहेको भुह्यार थान भएको वस्ती र सो वस्तिलाई गाउँपालिकामा दर्ता हुनका एउटै भूगोलभित्र रहेका घरधुरीले टोल वस्तिको नामाकरण गरी गाउँ बखेरीले सर्वसम्मत रूपमा निर्णय गरी वडा कार्यालयको सिफारिसमा गाउँपालिकामा दर्ता भएको गाउँवस्तिलाई सम्झनुपर्छ।
- (ञ) "गाउँपालिका" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिका सम्झनुपर्छ।

- (ट) "गाउँपालिका मटावाँ" भन्नाले यस ऐनको दफा ६ बमोजिम दंगीशरण गाउँपालिकाभरि प्रतिनिधित्व गर्ने गरी छनौट भएका मटावाँ सम्झनुपर्छ।
- (ठ) "चौकीदार" भन्नाले गाउँको चौकीदारी गर्ने, रेखदेख, सूचना प्रवाह र आपत विपद्को बेलामा सहयोग गर्ने कार्यका लागि बखेरीबाट मनोनयन गरिएका व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- (ड) "झराली" भन्नाले मटावाँको नेतृत्वमा गाउँको सार्वजनिक कामका लागि सम्बन्धित गाउँ वा टोलका सबै घरधुरी वा आलोपालो गरी उपस्थित भई निःशुल्क श्रमदान वा सिप दान वा सामुहिक रूपमा गरिने कार्य सम्झनुपर्छ।
- (ढ) "टिहाई" भन्नाले गाउँको सार्वजनिक पदमा काम गरेबापत पारिश्रमिक स्वरूप घरधुरीबाट गाउँ बखेरीको निर्णय अनुसार सङ्कलन गरिने अन्न वा नगद सम्झनुपर्छ।
- (ण) "टोल" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकामा दर्ता भएको गाउँको सिमानाभित्रको गाउँको बखेरीले मान्यता प्रदान गरेको क्षेत्र सम्झनुपर्छ।
- (त) "टोल मटावाँ" भन्नाले गाउँको मूल मटावाँलाई सहयोग गर्ने र आवश्यकता अनुसार आफ्नो टोलको नेतृत्व गर्ने मटावाँ सम्झनुपर्छ।
- (थ) "डेशबन्द्या गुर्वा" भन्नाले निश्चित क्षेत्रमा सर्वोत्कृष्ट धार्मिक अनुष्ठान सम्हाल्ने विशेष थरका थारू गुर्वा (मूल पुरोहित) ज्ञानी क्षेत्राधिपती, क्षेत्रीय धार्मिक नियन्त्रक, थारू सभ्यतामा चलेको तन्त्रमन्त्र परम्पराका निर्देशक भन्ने सम्झनुपर्छ।
- (द) "ढनहेर्वा" भन्नाले मटावाँ प्रणालि अन्तर्गत कोषको लेखाजोखा राख्ने व्यक्तिलाई सम्झनुपर्छ।

- (ध) "पुजाआँटी" भन्नाले निश्चित प्रयोजनको लागि परम्परा अनुसार गरिने विभिन्न पुजापाठ सम्झनुपर्छ।
- (न) "प्रगन्ना" भन्नाले परापूर्व कालदेखि चलि आएको विशेष थरका थारूहरूको सांस्कृतिक बाहुल्यता रहेको क्षेत्र (दाड उपत्यकामा अग्ला सवारी: कट्कटवा, मड्वा, पछला सवारी: जिन्गुनी मड्वा, छिल्ली: डहिट, पाटु: पछलडङ्ग्या (खरगी) र पछला प्रगन्ना: पछलडङ्ग्या) रहेको क्षेत्र सम्झनुपर्छ।
- (त) "प्रगन्ना बखेरी" भन्नाले पछला प्रगन्नाको माघमा बस्ने बखेरी सम्झनुपर्छ।
- (प) "प्रणाली" भन्नाले मटावाँ प्रणाली सम्झनुपर्छ।
- (फ) "प्रथा" भन्नाले परम्परागत रूपमा चलिआएको आदिबासी थारू जातिको संस्कृति, परम्परा, प्रचलन र अभ्यास सम्झनुपर्छ।
- (ब) "मटावाँ वर्ष" भन्नाले माघ १ गतेदेखि सुरु भई पुस मसान्तसम्मको अवधि सम्झनुपर्छ।
- (भ) "मटावाँ प्रणाली" भन्नाले थारू समुदायले परम्परादेखि चलाउदै आएको सामाजिक मूल्य मान्यताका आधारमा आफ्नो प्रथा र प्रथाजनित अभ्यासमा ल्याएको मौलिक प्रणालीलाई सम्झनुपर्छ।
- (म) "माघीडेवानी" भन्नाले मटावाँ प्रणाली अन्तर्गत चयन भएका पदाधिकारीहरूले वार्षिक रूपमा कार्यसम्पादन गरेको मूल्याङ्कन गर्न र आवश्यकताका आधारमा योग्य र उपयुक्त व्यक्ति छनौट गर्न, गाउँको योजना बनाउने रीतिथितिका आधारमा आगामी वर्षमा सम्पादन गरिने कार्य वा प्रक्रियालाई सम्झनुपर्छ।

- (य) "बखेरी" भन्नाले प्रत्येक वर्ष माघ महिनाभित्र गरिने गाउँको वार्षिक सभा सम्झनुपर्छ।
- (र) "मेलमिलाप कर्ता" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको न्यायिक समितिमा सूचीकृत भएका व्यक्तिलाई सम्झनुपर्छ।
- (रु) "मुहा मटावाँ" भन्नाले मटावाँ प्रणालीको नेतृत्व गर्ने मूल मटवाँ, गाउँको प्रमुख, गाउँको भुइँहार थान (ग्राम देवता) का प्रमुख पुजारी (जसका नाममा भुइँहार थानमा मौलो गाडिएको हुन्छ) लाई सम्झनुपर्छ।
- (ल) "लिखण्डार" भन्नाले मटावाँ प्रणालीमा लेखापढीको काम गर्ने गरी तोकिएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- (ळ) "वडाध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाभित्र रहेका वडाको अध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ळ) "वडा मटावाँ" भन्नाले यस ऐनको दफा ७ बमोजिम दंगीशरण गाउँपालिकाभित्र रहेका वडा स्तरको प्रतिनिधित्व गर्ने गरी छनौट भएका मटावाँ सम्झनुपर्छ।
- (व) "सहायक मटावाँ" भन्नाले गाउँ मटवाँ प्रणालीलाई नेतृत्व गर्ने मूल मटवाँलाई सहयोग गर्न नियुक्त उपमटावाँ सम्झनुपर्छ।
- (श) "सहायक लिखण्डार" भन्नाले मटावाँ प्रणालीमा लेखापढीको काम गर्ने लिखण्डारलाई सहयोग गर्ने गरी नियुक्त गरिएका व्यक्ति सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद-२

गाउँ मटवाँ, वडा मटवाँ र पालिका मटवाँ गठन सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३. मटावाँ संगठन प्रणाली (१) गाउँपालिका स्तरको मटावाँ संगठन प्रणाली अनुसूची १ बमोजिम हुनेछ ।

(२) मटावाँ प्रणाली गाउँ स्तरीय संगठित संस्था हो । यसर्थ गाउँ मटावाँले आफ्ना परम्परागत धार्मिक सांस्कृतिक कार्यहरू गर्न स्वतन्त्र रहनेछ तर विकास निर्माणका कार्यहरू गर्दा वडा कार्यालय वा गाउँपालिकासँग समन्वय र सहकार्य गर्नेछ।

(३) गाउँ मटावाँ प्रणालीले वडा कार्यालय र सो वडाभित्र रहेको गाउँ मटावाँसँग समन्वय गरेर कार्य गर्नेछ।

४. गाउँ मटावाँ गठन (१) गाउँ मटावाँको सिमाना भित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीबाट कम्तीमा एक जना गढुर्या प्रतिनिधित्व भएको बखेरीबाट गाउँ मटावाँ गठन गरिने छ । यो बखेरी मटावाँ प्रणालीको सर्वोच्च अंग हुनेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम गठन हुने गाउँ मटावाँ प्रणाली अन्तर्गतका देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरू रहने छन् ।

क. मुहा मटावाँ १ जना

ख. सहायक मटावाँ २ जना (१ जना महिला अनिवार्य)

ग. ढनहेर्वा १ जना

घ. लिखन्डार १ जना

ङ. सहायक लिखन्डार १ जना

च. टोल मटावाँ/अगह्वा (१ देखि ६ जना सम्म) आवश्यकता अनुसार

छ. चौकीदार १ जना

(३) उपदफा २ बमोजिम गाउँ मटावाँ समिति गठन गर्दा मुहा मटावाँ, ढनहेर्वा र लिखण्डार मध्ये एकजना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ,

(४) उपदफा (२) बमोजिम गाउँ मटावाँ गठन गर्दा गाउँ बस्ती भित्रका एक घरधुरीबाट एक जना भन्दा बढी नपर्ने गरि पहिचानमा रहेका गाउँको सिमाना भित्रका नागरिकहरूको बखेरीबाट सर्वसम्मत गाउँ मटावाँ कार्य समिति गठन हुनेछ । तर यस दफा बमोजिम गाउँ बखेरीबाट सर्वसम्मत हुन नसकेमा उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतबाट गाउँ मटावाँ कार्य समिति गठन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(५) उपदफा (२) बमोजिम गठन भएको गाउँ मटावाँ कार्य समितिको कार्यकाल गठन भएको मितिले एक वर्षको हुनेछ । कार्यकाल समाप्त भएपछि गाउँ बखेरीले सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट कार्य समिति छनौट गर्नेछ।

(६) गाउँ मटावाँ प्रणाली बमोजिम गठन हुने गाउँ मटावाँ कार्य समितिमा ३३ प्रतिशत महिला हुनु पर्नेछ ।

(७) गाउँमा बसाइ सरी आएमा र घर भिन्न भइ बसेमा उक्त घरधुरीलाई नयाँ सदस्यको रूपमा समावेश गराउनु पर्नेछ ।

(८) घरधुरीको अभिलेखिकरण अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा तयार गरिने छ ।

(९) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखीएको भएता पनि पहिचानमा रहेको गाउँमा एक भन्दा बढी गाउँ मटावाँ दर्ता गर्न सकिने छैन । एउटा घरधुरी एक भन्दा बढी गाउँको सदस्य बन्न सक्ने छैन ।

५. वडा मटावाँ गठन (१) गाउँ पालिकामा दर्ता भएका वडा भरीका गाउँ मटावाँको मुहा मटावाँ र गाउँ मटावाँ बखेरीले २ जना महिला र २ जना पुरुष गरी जम्मा ५

जनाका दरले छनौट भएका प्रतिनिधिहरुबाट वडा मटावाँ बखेरी गठन गरिने छ । यसरी गठन भएको बखेरी वडा मटावाँको छाता संगठनको रूपमा मान्य हुनेछ । यो बखेरी वडा मटावाँ प्रणालीको प्रमुख निकायको रूपमा हुनेछ र यसले वडा मटावाँ कार्य समितिको गठन गर्नेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम गठन भएको बखेरीले देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु चयन गर्ने छ ।

क. वडा मटावाँ १ जना

ख. वडा सहायक मटावाँ २ जना (१ जना महिला अनिवार्य)

ग. वडा लिखन्दार १ जना

घ. वडा ढनहेर्वा १ जना

ड. वडा अगह्वा (१ देखि ६) जना सम्म

(३) दफा ५ को उपदफा २ बमोजिम वडा मटावाँ समिति गठन गर्दा मुहा मटावाँ, ढनहेर्वा र लिखण्डार मध्ये एक जना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ,

६. पालिका मटावाँ गठन (१) गाउँपालिका भित्र दर्ता भएका प्रत्येक गाउँ मटावाँको मुहा मटावाँ र गाउँ मटावाँको बखेरीले १ जना महिला र १ जना पुरुष गरी ३/३ जना छनौट गरी पठाएको प्रतिनिधीहरुबाट गाउँ मटावाँको छाता संगठनको रूपमा पालिका मटावाँ बखेरी गठन गरिने छ । यो बखेरी पालिका मटावाँ प्रणालीको सर्वोच्च अंग हुनेछ र उक्त बखेरीले पालिका मटावाँ समितिको गठन गर्नेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम गठन हुने पालिका मटावाँ गाउँ प्रणाली अन्तर्गतका देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु रहने छन् ।

क. पालिका मटावाँ १ जना

ख. पालिका सहायक मटावाँ २ जना (१ जना महिला अनिवार्य)

ग. पालिका ढनहेर्वा १ जना

घ. पालिका लिखण्डार १ जना

ङ. पालिका सहायक लिखण्डार १ जना

च. पालिका अगह्वा (१ देखि ७) जना सम्म

(३) उपदफा २ बमोजिम पालिका मटावाँ समिति गठन गर्दा मुह्ला मटावाँ, ढनहेर्वा र लिखण्डार मध्ये एकजना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ ।

७. गाउँ मटावाँ दर्ता तथा प्रमाणपत्र सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐन बमोजिम गाउँपालिकामा मटावाँ प्रणाली अन्तर्गत दर्ता हुन चाहने गाउँहरूलाई पालिकाले दर्ता प्रमाणपत्र जारी गर्नु पर्नेछ । गाउँ मटावाँ दर्ताको लागि ख्यालबाट निर्णय गरी अनुसुची -३ बमोजिमका कागजातहरु संलग्न गरी दर्ताको लागि गाउँपालिकामा निवेदन दिनुपर्नेछ । यसरी दर्ता हुन आएको निवेदनको टुङ्गो पन्ध्र दिन भित्र लगाई सक्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि गाउँपालिकाले पहिचानमा रहेको गाउँ भित्रका सबै घरधुरी समावेश गरे नगरेको हेरी अनुसुची

-४ बमोजिमको ढाँचामा गाउँ मटावाँ दर्ता प्रमाण पत्र उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन बमोजिम दर्ताकाको लागि प्राप्त भएको गाउँ मटावाँ प्रणालीमा समावेश हुनु पर्ने घरधुरी समावेश गर्न छुटेको पाइएमा त्यसरी छुटेको घरधुरी समावेश गरी दर्ताको लागि पुन पेश गर्नको लागि गाउँपालिकाले निर्देशन गर्न सक्नेछ ।

(४) गाउँपालिकाले यस दफा बमोजिम गाउँ मटावाँ दर्ता भएको अभिलेख अनुसूची (५) बमोजिमको ढाँचामा राख्नु पर्ने छ ।

परिच्छेद-३

मटावाँ प्रणालीभित्रको पदका लागि चाहिने योग्यता, पदीय मर्यादा तथा आचरण सम्बन्धी व्यवस्था

८. मटावाँ सङ्गठन प्रणालीका पदाधिकारीहरूको पदीय मर्यादा र

आचरण: (१) समुदायको हकहित, संरक्षण, प्रवर्द्धन, सशक्तीकरणको लागि स्वतन्त्र, निष्पक्ष र जवाफदेहितापूर्वक आफ्नो पदीय दायित्व निर्वाह गर्नु पर्नेछ।

(२) समाजमा बस्ने विभिन्न समुदाय तथा सम्प्रदाय बिचको सम्बन्ध सुमधुर बनाउने कार्य गर्नु पर्नेछ।

(३) समुदायको प्रथा, परम्परा, प्रथाजनित सामाजिक मूल्यमान्यतालाई उच्च सम्मान गर्नुपर्नेछ।

९. मटावाँ प्रणाली भित्रको पदका लागि चाहिने योग्यता:

(१) मुहा मटावाँ, सहायक मटावाँ हुनका लागि योग्यता:-

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
- (ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,
- (घ) सामाजिक मूल्यमान्यता थारु समुदायको रिति संस्कृति बुझ्नेको
- (ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।

(२) ढनहेर्वा, लिखण्डार र सहायक लिखण्डार हुनका लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
- (ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,
- (घ) सामाजिक मूल्यमान्यता रिति संस्कृति बुझ्नेको
- (ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।
- (च) आर्थिक करोवारको हरहिसाब र लेखपढ एवं प्रतिवेदन समेत तयार गर्न सक्ने
- (छ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।

(३) चौकीदार हुनको लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
- (ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,

- (घ) सामाजिक मूल्यमान्यता रिति संस्कृति बुझेको
(ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।

(४) देशबन्ध्या गुर्वा लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
(ख) पछला प्रगन्नाका लागि पछलडङ्ग्या थरको सम्पूर्ण धार्मिक अनुष्ठानहरू विधिपूर्वक सम्पन्न गर्न सक्ने र तन्त्र मन्त्र विद्यामा पारङ्गत,
(ग) गाउँको परम्परा र संस्कृति जानेको, बुझेको र अनुभव रहेको,
(घ) बिरामीलाई मानसिक रुपमा भावनात्मक रुपमा प्रभाव पारी वैज्ञानिक उपचारको पद्धतीमा जाने थप प्रेरणा गर्न सक्ने ।
(ङ) भ्रष्टाचार वा अन्य फौजदारी अभियोगमा कसुरदार नभएको ।

(५) टोल मटावाँ /अगह्वा हुनका लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
(ख) गाउँमा नियमित बसोवास गर्ने,
(ग) एक्काइस वर्ष उमेर पुरा भइ साठी वर्ष ननाघेको
(घ) गाउँको अगुवाई गर्न सक्ने,
(ङ) गाउँ समुदायको धर्म, संस्कृति अनुसारको पूजा पाठ गर्न जानेको,
(क) चोखो आगोको व्यवस्था गर्ने प्रविधि, सामग्री सम्बन्धी ज्ञान र अभ्यास गरेको।

(ख) भ्रष्टाचार वा अन्य फौजदारी अभियोगमा कसुरदार नभएको ।

१०. गाउँ मटावाँ कार्य समिति पद रिक्त सम्बन्धि व्यवस्था (१) ऐनको दफा ३ बमोजिम गठन भएको गाउँ मटावाँ कार्य समितिका पदाधिकारीहरूको पद देहाय बमोजिमको अवस्थामा रिक्त हुनेछ ।

(क) मुहा मटावाँले सहायक मटावाँ मार्फत कार्यसमितिको ख्यालमा र सहायक मटावाँ सहित अन्य सदस्यहरूले मुहा मटावाँलाई राजिनामा दिएमा।

(ख) कार्यकाल समाप्त भएमा,

(ग) फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी ठहर भएमा,

(घ) निजको मृत्यु भएमा,

(ङ) खराब आचरणका कारण निजलाई मटावाँ पदमा राखिराख्न उचित नभएको गाउँ ख्यालको दुई तिहाई मत जाहेर भएमा,

(च) अशक्त, अस्वस्थ भई मटावाँको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसक्ने भएमा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम मुहा मटावाँको पद रिक्त भएमा कार्य समितिको बाँकी अवधीको लागि सहायक मटावाँले मुहा मटावाँ भइ कामकाज गर्ने छ । अन्य सदस्यको हकमा कार्य समितिले बाँकी अवधीको लागि सदस्यहरू मध्येबाट कुनै सदस्यलाई त्यस्तो रिक्त पदमा कामकाज गर्न लगाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ४

गाउँ, वडा र पालिका बखेरी तथा माघी डेवानी सम्बन्धी व्यवस्था

११. गाउँ बखेरी: (१) गाउँ मटावाँको सिमानाभित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीबाट कम्तिमा महिला वा पुरुष एक जना प्रतिनिधित्व भएको गाउँ बखेरी गठन हुनेछ। यो बखेरी मटावाँ प्रणालीको सर्वोच्च अङ्ग हुनेछ।

(२) मटावाँ वर्षको माघ महिनाको पहिलो हप्तामा गाउँका सबै घरधुरीबाट प्रतिनिधित्व भएको गाउँ बखेरी बस्नेछ। यो बखेरीले सर्वसम्मत नभए उपस्थित संख्याको बहुमतले ऐनको दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिम नयाँ नेतृत्व चयन गर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको बखेरीले मटावाँ प्रणालीको पदाधिकारीहरूको कामको समीक्षा र चयन गर्ने एवं हिसाब किताबको सोधखोज र अनुमोदन गर्नेछ।

(४) गाउँ बखेरीले वडा बखेरीको लागि मुह्रा मटावाँ, २ जना महिला र २ जना पुरुष गरी जम्मा ५ जना प्रतिनिधिको चयन गर्नेछ र पालिका बखेरीको लागि गाउँ बखेरीले मुह्रा मटावाँ, १ जना महिला र १ पुरुष गरी जम्मा ३ जना प्रतिनिधी चयन गर्नेछ।

(५) मटावाँले बखेरी बस्नको लागि कम्तीमा ७ दिन अगावै मिति, स्थान र समय तोकेर सूचना जारी गर्नु पर्नेछ।

(६) बखेरी बस्ने सूचना चौकीदार मार्फत कम्तीमा एक दिन अगावै गाउँमा सबै घरधुरीलाई पुनः सूचना दिनु पर्नेछ।

(७) गाउँ बखेरीमा सम्बन्धित वडा जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गर्नुपर्नेछ। बखेरी गाउँस्तरको योजना छनौटमा जनप्रतिनिधिहरूको उपस्थिति अनिवार्य गरिनेछ।

(८) बखेरीबाट छनौट भएका पदाधिकारीको अभिलेख अनुसुची ६ बमोजिम राख्नु पर्नेछ।

१२. वडा बखेरी: (१) प्रत्येक वडाभित्र रहेका दर्ता भएको गाउँ मटावाँको मुह्रा मटावाँ र गाउँ बखेरीले वडा बखेरीको लागि छनौट गरी पठाएको प्रतिनिधि सहित ५/५ जना प्रतिनिधि भएको वडा बखेरी गठन हुने छ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको बखेरीले ऐनको दफा ५ को उफा २ बमोजिम सर्वसम्मत वडा मटावाँ गठन गर्नेछ। सर्वसम्मत नभए उपस्थित संख्याको बहुमतले नयाँ नेतृत्व चयन गर्नेछ।

(३) प्रत्येक गाउँको बखेरी बसिसकेपछि माघ १५ गते भित्रमा वडा बखेरी बस्नेछ।

(४) वडा बखेरी बस्दा तीन दिन अगावै गाउँ मटावाँलाई सूचना दिनु पर्नेछ।

(५) बखेरीबाट छनौट भएका पदाधिकारीको अभिलेख अनुसुची ६ बमोजिम राख्नु पर्नेछ।

(६) वडा बखेरीले आफ्नो बार्षिक कामको समिक्षा तथा आगामी योजनाहरू तयार गर्नेछ।

१३. पालिका बखेरी: (१) गाउँपालिकामा दर्ता भएको प्रत्येक गाउँ मटावाँको मुह्रा मटावाँ र गाउँ बखेरीले पालिका मटावाँ बखेरीको लागि १ जना महिला र १ जना पुरुष गरी ३/३ जनाका दरले छनौट गरी पठाएको प्रतिनिधिहरू भएको पालिका मटावाँ बखेरी गठन गरिनेछ।

(२) बखेरीले ऐनको दफा ६ को उपदफा २ बमोजिम पालिका मटावाँ समिति गठन गर्नेछ। सर्वसम्मत नेतृत्व चयन हुन नसकेमा उपस्थित संख्याको बहुमतबाट चयन गर्नेछ।

(३) पालिका बखेरी सामान्यतया: माघ महिनामा बस्नेछ।

(४) पालिका बखेरी बस्दा सात दिन अगावै वडा र गाउँ मटावाँलाई सूचना दिनु पर्नेछ।

(५) बखेरीबाट छनौट भएका पदाधिकारीको अभिलेख अनुसुची ६ बमोजिम राख्नु पर्नेछ।

(६) पालिका बखेरीले आफ्नो कामको समीक्षा एवं आगामी बर्षको योजना बनाउने छ।

१४. बखेरीको काम, कर्तव्य र अधिकार:- गाउँ बखेरीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:

- (क) गाउँमा वर्षभरि भए गरेका कामको समीक्षा गर्ने,
- (ख) गाउँको वर्षभरिको लागि योजना निर्माण गरी सम्बन्धित वडा र गाउँपालिकाको कार्यालयमा पेश गर्ने,
- (ग) गाउँ चलाउनको लागि गाउँको मूल्य, मान्यता, परम्परा, नियम र सामाजिक मूल्य मान्यता सम्बन्धित आचारसंहिता बनाउने,

(घ) मटावाँ प्रणाली अन्तर्गतका पदहरू जस्तो: मुहा मटावाँ, सहायक मटावाँ, टोल मटावाँ अगहवा, ढनहेर्वा, लिखण्डार, सहायक लिखण्डार, गुर्वा, केसौका, चौकीदार, आदि चयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार मटावाँ समितिका सदस्यहरूको खोजनीबोझनी गर्ने,

(ङ) वर्षभरि भएको आम्दानी र खर्चको सार्वजनिक सुनुवाई गरी पास गर्ने,

(च) आगामी वर्षका लागि आम्दानीको श्रोत पहिचान र निर्धारण, टिहाई, खारा, डाँर आदि निर्धारण गर्ने,

(छ) मटावाँ प्रणालीभित्रका पदलाई दिने सेवा, सुविधा, टिहाई निर्धारण गर्ने,

(ज) यस ऐन बमोजिम दर्ता हुने गाउँ मटावाँको विधान अनुसूचि ७ को ढाँचामा तयार गर्नुपर्ने छ । यसरी निर्माण भएको विधान संशोधन गर्ने,

(झ) नयाँ आएका घरधुरीलाई सदस्यता दिने वा दिएको सदस्यतालाई अनुमोदन गर्ने र गाउँको घरधुरी र जनसंख्या अद्यावधिक गर्ने,

(ञ) गाउँपालिका बखेरी र वडा बखेरीका लागि मुहा मटावाँ, गाउँको गरदुरिया मध्येबाट प्रतिनिधि छनौट गरी पठाउने,

(ट) वार्षिक योजना बनाउने र आवश्यक बजेट बाँडफाँट गर्ने, अनुमानित आम्दानी तथा खर्चको विवरण तयार गर्ने, पारित गर्ने र सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने।

१५. गाउँ ख्याल, निर्णय प्रक्रिया र कार्यान्वयन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) गाउँको नियमित ख्याल सामान्यतया: महिनामा एक पटक हुनेछ। तर आवश्यक परेको बेलामा जतिसुकै पटक पनि बस्न सकिनेछ।

(२) विवाद समाधानका लागि आवश्यकता अनुसार कचहरी जुनसुकै दिन र जुनसुकै बेलामा बस्न सक्नेछ।

(३) गाउँ बखेरी, ख्याल र कचहरीले गरेका निर्णयहरू मटावाँको नेतृत्वमा पदीय जिम्मेवारी अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ।

(४) गाउँ बखेरी, ख्याल र कचहरीको अध्यक्षता मुद्दा मटावाँले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा सहायक मटावाँमध्ये सहमतिमा एकजनाले अध्यक्षता गर्नेछ।

(५) गाउँ बखेरीले आवश्यकता अनुसार विभिन्न उपसमितिहरू गठन गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद ५

गाउँ मटावाँ संस्थाको काम कर्तव्य र अधिकार

१६. गाउँ मटावाँ संस्थाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम गाउँ मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) गाउँको संस्कृति संरक्षण, सांस्कृतिक निरन्तरताका साथै सामाजिक सदभाव, सहिष्णुता र भाइचाराको विकास गर्ने,

(ख) समुदायमा शान्ति, सुरक्षा र अमनचयन कायम गर्न सहयोग गर्ने,

(ग) गाउँमा सञ्चालन हुने विकास निर्माणका योजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन र सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनमा सहयोग गर्ने,

(घ) गाउँमा हुने परम्परागत जात्रा, मेला, पर्व तथा समारोहको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,

(ड) गाउँमा रहेका सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गा, सार्वजनिक भवन, सम्पदा तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको संरक्षण गर्ने तथा अतिक्रमण हुन नदिन सहयोग गर्ने,

(च) गाउँमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी खोज, उद्धार, राहत वितरण, पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यमा सहयोग गर्ने,

(छ) गाउँको सरसफाइ व्यवस्थापनको लागि सहयोग र समन्वय गर्ने गराउने,

(ज) छाडा पशु चौपाया व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने गराउने,

(झ) सडक बत्ती, सामुदायिक पार्क, सार्वजनिक शौचालय जस्ता सार्वजनिक सम्पत्तिको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,

(ञ) कानुन बमोजिम तिर्नुपर्ने कर, दस्तुर, सेवा शुल्क बुझाउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने,

(ट) गाउँमा बसोवास गर्ने गरिब, अशक्त, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बेरोजगार व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सहयोग गर्ने,

(ठ) गाउँमा रहेका शैक्षिक तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्थापन र गुणस्तर सुधारको लागि सहयोग गर्ने,

(ड) जन्म, विवाह, बसाइ-सराइ, सम्बन्ध विच्छेद, मृत्यु जस्ता व्यक्तिगत घटना दर्ताको लागि स्थानियवासीलाई उत्साहित र सहजीकरण गर्ने,

(ढ) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने,

(ण) विद्युत चुहावट तथा चोरी नियन्त्रण कार्यमा सहयोग गर्ने,

(त) गाउँमा खाद्यान्न, माछामासु, तरकारी, फलफूल, पेय पदार्थ लगायत दैनिक उपभोग्य सामग्रीको गुणस्तर र मूल्यसूचीको बारेमा जानकारी राखी बजार अनुगमन कार्यमा सहयोग गर्ने,

(थ) उपभोक्ता हित संरक्षणको लागि पैरवी तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

(द) गाउँमा हरियाली क्षेत्र विस्तार गरी वातावरण संरक्षणको कार्यमा सहयोग गर्ने,

(ध) स्थानीय आर्थिक विकासका सम्भावनाका बारेमा छलफल गरी स्थानीय तह, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय, सहजीकरण र पैरवी गर्ने,

(न) भवन निर्माण मापदण्ड तथा राष्ट्रिय भवन संहिताको पालनाको लागि प्रोत्साहित गर्ने,

(न) गाउँमा धनी, गरिबको भावना हटाई सबै सदस्यहरूलाई निर्णय प्रक्रिया र श्रोत परिचालनमा समान अधिकार स्थापित गर्न सहजीकरण गर्ने,

(प) विद्यालय भर्ना, खोप अभियान, साक्षरता अभियान, सरसफाइ, लैङ्गिक हिंसा उन्मूलन जस्ता राष्ट्रिय अभियानहरूमा सहयोग र समन्वय गर्ने,

(फ) घरेलु हिंसा, यौनजन्य हिंसा, मानव तस्करी, बालश्रम तथा बाध्यात्मक श्रम, लगायतका सामाजिक अपराध तथा खराबीहरू अन्त्य गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

(ब) गाउँमा उद्यम विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने,

(भ) गाउँको विकासका लागि विभिन्न श्रोतबाट प्राप्त श्रोतको उच्चतम् सदुपयोग गर्ने,

(म) गाउँमा सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संस्था मार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने,

(य) आफ्नो गाउँलाई वातावरणमैत्री, बालमैत्री, पोषणमैत्री, पूर्ण सरसफाइयुक्त, घरमा सुत्केरी हुने दरलाई शून्य बनाउने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने तथा वडा कार्यालय र गाउँपालिकाका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने,

(र) वडा कार्यालय, गाउँपालिका तथा अन्य सरकारी निकाय र गैरसरकारी संघसंस्थासँग गरेको सम्झौता तथा समझदारी अनुसारका अन्य कार्यहरू गर्ने।

परिच्छेद-६

मुहा मटावाँ, सहायक मटावाँ, टोल मटावाँ, ढनहेर्वा, लिखण्डार, अगह्वा, चौकीदार, गुर्वा, केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार

१७. मुहा मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) यस ऐन तथा प्रथाजनित परम्परा अनुसार मुहा मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

(क) संरक्षकको भूमिका:

१. मटावाँले गाउँका सबै मानव, चराचर, पशुपन्छी, बालीनालीको प्रमुख संरक्षकको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने,

२. कसैमाथि अन्याय परेमा गाउँको ख्याल बोलाई देवानी विवादको विषयमा छलफल गरी आवश्यक सल्लाह सुझाव दिने,

३. गाउँभित्र कुनै घर छुट्टिन चाहेमा मटावाँ वा निजको प्रतिनिधि उपस्थित भई सामाजिक न्याय कायम गर्दै मानो छुट्याउन र घर बनाउन सहयोग गर्ने,

४. विपदमा परी समस्यामा परेका व्यक्ति, घर परिवारलाई मानवीय सहयोग जुटाउने कार्य गर्ने,

५. गाउँको सार्वजनिक सम्पत्ति मठ मन्दिर, भूख्यार थान सामुदायिक भवनको रेखदेख, संरक्षण र सदुपयोग गर्ने गराउने,

६. आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत सामाजिक सेवाका क्षेत्रमा विपन्न समुदायको पहुँच रहने व्यवस्थाका लागि आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्ने,

७. राज्यका सबै क्षेत्रमा प्रतिनिधित्व तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको अवसर सिर्जना गर्नका लागि आवश्यक छलफल गर्ने,

८. महिला, बालबालिका र विपन्न वर्गको न्याय निरूपणमा विशेष ध्यान दिने।

(ख) सामाजिक न्यायिक कार्य

१. विवादका पक्षहरूमध्ये कुनै पक्षले मटावाँ समक्ष मेलमिलाप गराई पाउ भनि अर्जी गरेमा उक्त विषयमा छलफल गराउनु पर्नेछ। विवादका पक्षहरूले मेलमिलाप गर्न सहमत भएमा कम्तिमा पाँच जना स्थानीय भद्रभलादमीको रोहवरमा मेलमिलाप भएको व्यहोराको लिखत तयार पारि दिने,

२. गाउँ मटावाँ संस्थाको प्रचलित रूपमा चलि आएको सामाजिक कार्यमा विशेष परिस्थिति परेको अवस्थामा बाहेक सामाजिक कार्यमा सहभागी नहुने ब्यक्तिलाई गाउँ मटावाँको विधानमा खारा भराउने नियम बनाउनु पर्नेछ,

(ग) विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य

१. गाउँको विकास निर्माण सम्बन्धी योजना पहिचान, प्राथमिकता, छनौट गर्ने, योजना बनाउने र निर्माण कार्यमा जनप्रतिनिधीहरूसँग समन्वय गर्ने,

२. विकास निर्माण कार्यका लागि श्रोत र साधनको व्यवस्था मिलाउन विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी संघसंस्थासँग समन्वय गर्ने,
३. गाउँको विकास निर्माणमा जनश्रमदान जुटाउन अगुवाई गर्ने,
४. गाउँको सामूहिक कार्यमा अनुपस्थित हुने घरपरिवारलाई गाउँ ख्यालको निर्णयानुसार खारा गर्ने,
५. गाउँ बखेरी, ख्यालबाट गाउँको योजना पास गराई वडा र गाउँपालिकामा लेखी पठाउने,
६. विकास निर्माणको काम सम्पन्न भई सकेपछि सार्वजनिक परीक्षण गराई अभिलेख राख्ने, राख्न लगाउने र आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउने,
७. गाउँको विकास कार्यमा साझेदारी गर्ने सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थासँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य गर्ने।

(घ) संस्कृति संरक्षण, प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य

१. गाउँमा वर्षभरि गर्नुपर्ने पूजाआँटी, नाचगान, परम्परा संरक्षण गर्ने वार्षिक कार्ययोजना बनाउने,
२. गाउँमा वर्षभरी मनाइने चाडपर्व र पूजाआँटीको लागि गुर्वा, केसौका र सम्बन्धित सबैको सहयोग लिएर सांस्कृतिक कार्य गर्ने गराउने,
३. मेलमिलापका साथ सामूहिक रूपमा चाडपर्व मनाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
४. लोक नृत्य, लोक गीत, लोक बाजा, लोक संस्कृतिको संरक्षण र अभ्यासमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने,
५. भाषा, लिपी, लोक कला, साहित्य, संस्कृति संरक्षणका निम्ति काम गर्ने,
६. प्रथाजनित कानून, परम्परा र संस्कार अनुसार सामाजिक, सांस्कृतिक आदि कार्य गर्ने गराउने,

७. सामाजिक संस्कारगत कार्य जस्तै पक्का पोही, विवाह, मृत्यु संस्कार, चाडपर्वमा सक्रिय सहभागिता गराउने र आवश्यकता अनुसार जनपरिचालनको व्यवस्था मिलाउने,

८. गाउँ बखेरीको निर्णय अनुसार टिहाई सङ्कलन गर्ने र सम्बन्धित पक्षलाई बुझाउने।

(ड) सम्पर्क र समन्वयात्मक सम्बन्धि कार्य

१. गाउँको लागि सम्पर्क र समन्वय अधिकृतको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्ने,
२. गाउँपालिका, वडा कार्यालय, विभिन्न संघसंस्था र पक्षहरूसँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य गर्ने,
३. गाउँको समस्याको बारेमा स्थानीय सरकारलाई जानकारी गराउने र आवश्यक सहयोगको लागि अनुरोध गर्ने,
४. गाउँको आवश्यकता अनुसार आर्थिक तथा प्राविधिक श्रोत व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित कार्यालय, व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क र सहकार्य गर्ने,
५. विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाले आयोजना गर्ने गोष्ठी, सभा, सम्मेलन, बैठक, भ्रमण, तालिम आदिमा सहभागी हुने वा सहभागी पठाउने,
६. विभिन्न निकायबाट प्राप्त हुने कार्यक्रम, अनुदान र सहयोगलाई गाउँमा न्यायोचित वितरणको व्यवस्था मिलाउने,
७. गाउँको विकास, समुदायको हितमा कुनै सहयोग गर्ने सही मनसायले कुनै निकाय आएमा आवश्यक समन्वय, सहयोग र आधारभूत सूचना उपलब्ध गराउने।

(च) मटावाँको अन्य कार्यहरू

१. गाउँ समुदायलाई विपद पूर्व तयारी गराउने,

२. शिक्षा, स्वास्थ्य, सरसफाइ आदि क्षेत्रको सूचना गाउँमा सम्प्रेषणको व्यवस्था मिलाउने,
३. सामाजिक समस्या, विकृति, अन्याय र अत्याचारको विरुद्ध जनपरिचालन गर्ने, अभियान सञ्चालन गर्ने,
४. समानता, न्याय, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक सद्भाव, एकता कायम गर्ने गराउने,
५. गाउँ बखेरीले गरेको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

(छ) **मटावाँसँग समन्वय गर्नुपर्ने:** स्थानीय तह वा कुनै पनि गैर सरकारी संस्थाले गाउँमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु परेमा मटावाँसँग समन्वय गर्नुपर्नेछ र सोको वार्षिक सुनुवाई गाउँ बखेरीमा गर्नुपर्नेछ। मटावाँले आवश्यकता अनुसार आफू सक्रिय भएर सहयोग गर्ने वा अरू गाउँ समुदायलाई परिचालन गर्ने सक्नेछ।

१८. सहायक मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम सहायक मटावाँका काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन्

- (क) मुहा मटावाँले जिम्मेवारी दिएका काम गर्ने,
- (ख) मुहा मटावाँको अनुपस्थितिमा गाउँको सार्वजनिक हितको लागि नेतृत्व गर्ने,
- (ग) मुहा मटावाँको अनुपस्थितिमा मुहा मटावाँले गर्ने सम्पूर्ण कार्य गर्ने,
- (घ) मुहामटावाँलाई आवश्यक सहयोग गर्ने।

१९. ढनहेर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम ढनहेर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) गाउँ मटावाँ प्रणालीमा भएको आम्दानी र खर्चको विवरण, बिल, भरपाई र हिसाब किताव राख्ने,
- (ख) आम्दानी र खर्चको सामाजिक परिक्षण गराउने ।
- (ग) गाउँ मटावाँ संस्थाको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिइ सुरक्षा गर्ने ।
- (घ) गाउँ मटावाँ समितीले तोकेको अन्य कार्यहरु गर्ने ।

२०. लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) बखेरी, ख्याल, कचहरीमा उपस्थितिको अभिलेख राख्ने,
- (ख) बखेरी, ख्याल, छलफल, कचहरीहरूमा भएको निर्णयको अभिलेख राख्ने,
- (ग) गाउँको बखेरी, ख्याल, छलफल आदिमा सहजीकरण गर्ने,
- (ङ) विभिन्न संघ, संस्था, कार्यालयमा मटावाँको निर्देशन बमोजिम पत्राचार, गाउँको जानकारी, सूचना, प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

२१. सहायक लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम सहायक लिखण्डारको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) गाउँको लेखापढी लिखण्डारलाई सहयोग गर्ने,
- (ख) लिखण्डारको अनुपस्थितिमा लिखण्डारले गर्ने सबै काम गर्ने।

२२. अगह्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम अगह्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः

- (क) जनश्रमदानको बेलामा मुहा मटावाँलाई सहयोग गर्ने,

- (ख) जनश्रमदानमा काम विभाजन र नान हाल्ने एवं जनश्रमदान गर्दा जिम्मेवारी अनुसार काम भए नभएको निरीक्षण गर्ने,
- (ग) कुला, पानी, सिंचाई, बाटोघाटो सरसफाइमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
- (घ) मुहा मटावाँले खटाएको काम गर्ने,
- (ङ) गाउँमा सूचना प्रदान गर्न हाँक पार्ने, पत्र पुर्याउने,
- (च) गाउँको सम्पत्तिको रेखदेख गर्ने,
- (छ) पूजापाठ, भोजकाज र चाडपर्वको बेलामा चोखो वा पवित्र आगोको व्यवस्था मिलाउने।

२३. डेशबन्द्या गुर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम डेशबन्द्या गुर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) गाउँको वर्षभरि गरिने विभिन्न पूजाआँटीलाई परम्परा र विधि अनुसार सम्पन्न गर्ने,
- (ख) परम्परागत रुपमा सामान्यको रुपमा चलि आएको गाउँमा हुनसक्ने हैवी, दैवी, प्रकोप, किटपतङ्ग, खराब डोख, दुष्ट नजर, रोगव्याधबाट गाउँका मानव, जीवजन्तु र बाली नालीलाई बचाउन आफ्नो ज्ञान, अनुभव र अभ्यासले हरसम्भव प्रयास गर्ने,
- (ग) गाउँ समुदायमा हुने सामाजिक, धार्मिक, संस्कार, संस्कृतिमा सरसल्लाह र सहयोग प्रदान गर्ने,
- (घ) गाउँ घरमा सामाजिक सहिष्णुता र एकता कायम गर्न सहयोग गर्ने,
- (ङ) बिरामी वा पीडित व्यक्ति वा पक्षको अनुरोधमा उपचार र स्वास्थ्य हितको व्यवस्था मिलाउने, पूजापाठ गर्ने गराउने,

(च) प्रगन्नाको बखेरी बोलाइ संस्कृति संरक्षण, सांस्कृतिक निरन्तरता र खराब अभ्यासहरूका बारेमा छलफल चलाउने र स्थानीय सरकारसँग समन्वय गरी लागु गराउन पहल गर्ने,

(छ) प्रगन्ना प्रमुखको हैसियतले हरेक निकायमा प्रतिनिधित्व गर्ने।

२४. केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) विभिन्न पूजापाठ र कर्म गर्नको लागि गुर्वाको सहयोगीको रूपमा काम गर्ने,

(ख) गाउँका मानिस र पशुपन्छीमा कुनै रोग, व्याधले सताएमा त्यसबाट बचाउन आफ्नो ज्ञान, अनुभव र अभ्यासले हरसम्भव प्रयास गर्ने।

२५. चौकीदारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐनबमोजिम चौकीदारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः

(क) मुह्रा मटावाँले खटाएको काम गर्ने,

(ख) गाउँमा सूचना प्रदान गर्न हाँक पार्ने, पत्र पुर्याउने,

(ग) गाउँको सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख गर्ने,

(घ) विपदमा परेका व्यक्ति, र घरपरिवारको पहिचान गर्ने,

(ङ) गाउँ घरको सूचना नियमित रूपमा मटावाँसँग आदान प्रदान गर्ने।

२६. टोल मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम टोल मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) गाउँले गरेको निर्णय टोलवासीहरूलाई जानकारी गराउने र आफ्नो टोलमा लागु गराउने,

(ख) टोलको समस्यालाई गाउँ ख्याल, बखेरीमा लैजाने र समाधानको लागि पहल गर्ने गराउने,

(ग) गाउँमा आएको योजना सम्पन्न गर्न ख्यालको निर्णय अनुसार जनपरिचालन गर्ने,

(घ) गाउँटोलमा हुने जन्म, मृत्यु, विवाह लगायत संस्कार सम्पन्न गर्न गराउन अगुवाको भूमिका निर्वाह गर्ने,

(ङ) टोलको प्रमुखको रूपमा प्रतिनिधित्व गर्ने।

२७. घरधुरी प्रतिनिधिको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम घरधुरी प्रतिनिधिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) गाउँ बखेरी, ख्याल, कचहरीमा सहभागी भई आफ्नो विचार, मत दिने,

(ख) मटावाँले दिएको सार्वजनिक हितको जिम्मेवारी पूरा गर्ने,

(ग) गाउँ बखेरीको निर्णयानुसार टिहाई दिने,

(घ) मटावाँको नेतृत्वमा गाउँको विकास निर्माणमा श्रमदान, सिप दान, जिन्सी दान र नगद दान गर्ने,

(ङ) गाउँको समस्याको बारेमा गाउँ मटावाँलाई जानकारी गराउने,

(च) मटावाँले खटाएको सामूहिक हितको अन्य कार्य गर्ने,

(छ) गाउँको सामाजिक संस्कार, संस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यमा सक्रिय सहभागी हुने।

परिच्छेद-७

प्रतिनिधित्व र सहभागिता

२८. स्थानीय तहमा प्रतिनिधित्व र सहभागिता: (१) गाउँपालिकाले सार्वजनिक सरोकारका विषयहरूमा समुदायको प्रतिनिधित्व तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको अवसर प्रदान गर्नेछ।

(२) गाउँपालिकाले सार्वजनिक सरोकारका विषयहरूमा सहभागी गराउँदा मटावाँ प्रणालीको प्रतिनिधित्व देहाय बमोजिम हुनेछ:

(क) योजना पहिचान, छनौट, कार्यान्वयन र प्रतिनिधित्व:

१. गाउँस्तरको योजना छनौट गाउँको बखेरीले पास गरेको योजनालाई प्राथमिकिकरण गरी वडामा पठाइनेछ र वडास्तरीय योजना तर्जुमा गर्दा सम्बन्धित गाउँ र वडा मटावाँलाई सहभागी गराउन सकिनेछ।

२. स्थानीय तहले गाउँ, वडा र पालिकास्तरको योजना छनौट गर्दा गाउँ, वडा र पालिकास्तरका मटावाँको उपस्थितिमा पारित भएर आएका योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

३. गाउँ, वडा, गाउँपालिका बखेरीमा योजना छनौट गर्दा जनप्रतिनिधि/स्थानीय तहका कर्मचारीहरूले सहजिकरण गर्नेछन्।

४. स्थानीय तहबाट छनौट भएका गाउँस्तरका योजनाहरू सम्पन्न गराउन गाउँ मटावाँहरूको सहयोग लिन सकिनेछ।

(ख) अनुगमन

१. गाउँस्तरको योजना कार्यान्वयन गर्दा योजनाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणका लागि गाउँ मटावाँ वा ख्यालले तोकेको व्यक्तिको नेतृत्वमा

अनुगमन समिति गठन गरि विकास निर्माण कार्यका योजनाहरूको अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(घ) प्रतिनिधित्व:

१. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ४७ बमोजिमको न्यायिक समितिमा दर्ता भएका विवादको हकमा विवादका दुवै पक्ष मिलापत्र गर्न सहमत भई मटावाँको आवश्यकता देखिएमा सम्बन्धित गाउँको गाउँ मटावाँलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।

परिच्छेद-८

आर्थिक श्रोतको व्यवस्थापन

२९. मटावाँ सङ्गठन प्रणालीको आम्दानीको श्रोत:(१) मटावाँ सङ्गठन प्रणालीको एक छुट्टै कोष रहनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकम जम्मा हुनेछ:

- (क) संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट प्राप्त अनुदान,
- (ख) गाउँ बखेरी र ख्यालको निर्णयानुसार प्रति घरधुरीले निश्चित प्रयोजनका लागि जम्मा गरेको नगदी र जिन्सी,
- (ग) घरधुरीबाट उठेको टिहाई नगदी जिन्सी,
- (घ) गाउँको पूजाआँटी गर्नको लागि घरधुरीबाट उठेको नगद,
- (ङ) गाउँ बखेरीले निर्णय गरे अनुसार गाउँमा श्रमदान भौतिक श्रम गर्न नसक्ने घरधुरीबाट प्राप्त रकम,

- (च) गाउँको बखेरीले निर्णय गरे अनुसार सार्वजनिक काममा उपस्थित नहुने घरधुरीबाट प्राप्त खारा रकम,
- (छ) गाउँ ख्यालले निर्णय गरे अनुसारको डाँरबाट प्राप्त रकम,
- (ज) गाउँमा बसाइसराइ गरी आउनेलाई गाउँको बखेरीको निर्णय अनुसारको गाउँ सदस्यता शुल्क बापतको रकम,
- (झ) सामुदायिक वन समितीबाट प्राप्त विकास कार्यक्रमको अनुदान रकम,
- (ञ) गाउँको सार्वजनिक स्थलमा गरिने सामुदायिक उत्पादनबाट प्राप्त रकम,
- (ट) गाउँमा सामाजिक, सांस्कृतिक, रचनात्मक काम गरी प्राप्त गरेको रकम,
- (ठ) विभिन्न दाताबाट प्राप्त दान दातव्य,
- (ड) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संघसंस्थाबाट प्राप्त नगदी जिन्सी,
- (ढ) गाउँ मटावाँ प्रणालीको सम्पत्तिबाट आर्जित रकम,
- (ण) गाउँ बखेरीले गरेको श्रमदान नगरी सिचाई सुविधा लिने जग्गाधनीसँग पानी करबाट प्राप्त पनकर रकम।

(ख) गाउँ मटावाँको खर्च व्यवस्थापन: गाउँ मटावाँको देहाय बमोजिमको खर्च हुनेछ ।

(क) गाउँबाट उठेको टिहाइ मुहा मटावा, टोल मटावाँ, अगह्वा, चौकीदार लगायतका पदाधिकारीलाई कामकाज गरेवाफत वार्षिक रुपमा बखेरी/माघी डेवानीमा गरेको निर्णय बमोजिम टिहाइ सुबिधाको रुपमा खर्च गरिनेछ ।

(ख) मटावाँ गाउँको नियमित सञ्चालन तथा कार्यलय व्यवस्थापन सम्बन्धि मटावाँ गाउँ कार्य समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

(ग) परम्परागत रुपमा चलि आएको पूजाआँटीको खर्च व्यवस्थापन गाउँ मटावाँको ख्यालको निर्णयबाट गरिने छ ।

(घ) कुनै निकायबाट सम्झौता बमोजिम प्राप्त हुने रकम सम्झौतामा उल्लेखित शर्त बमोजिम तोकिएको कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

३०. गाउँ कोषको खाता सञ्चालन, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन: (१) गाउँ बखेरीको निर्णयानुसार मटावाँ प्रणालीको नाममा बैंकमा गाउँ मटावाँ संस्थाको नाममा खाता खोलिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम बैंक खाताको सञ्चालन मुहा मटावाँ, लिखण्डार, र ढनहेर्वाको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुने गरी व्यवस्था गरिनेछ। तीन जनामध्ये एक जना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ।

(३) बैंक खातामा जम्मा भएको रकम गाउँ बखेरी वा ख्यालले गरेको निर्णयानुसार मटावाँ प्रणालीले खर्च गर्न सक्नेछ।

(४) ढनहेर्वाले गाउँ कोषको सबै प्रकारको नगदी, जिन्सी तथा विकास खर्चको विवरण तथा संस्थाको सञ्चालन एवं व्यवस्थापनमा भएको प्रशासनिक खर्चहरूको विवरण स्पष्ट रूपमा राख्नु पर्नेछ।

(५) ढनहेर्वाले आम्दानी तथा खर्चको हिसाव किताव चौमासिक रूपमा गाउँको ख्यालमा पेस गर्नु पर्नेछ।

(६) गाउँले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गरेको काम र आर्थिक कारोबारको यथार्थ विवरण तयार गरी लेखापरीक्षण समेत गरी प्रत्येक वर्षको

पौष मसान्तको तीन महिनाभित्र गाउँ ख्यालबाट अनुमोदन गराई सम्बन्धित निकायमा पेस गर्नु पर्नेछ।

(७) मटावाँ गाउँले आफ्नो वार्षिक कारोबारको प्रतिवेदन गाउँ, सम्बन्धित गाउँपालिकामा पेस गर्नुपर्नेछ।

३१. सम्पत्तिको अभिलेख र जिन्सी तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्ने: (१) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि विपद् प्रभावित व्यक्तिको उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यमा सहयोग गर्न कुनै सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्था, निजी क्षेत्र तथा व्यक्ति विशेषबाट जिन्सी सामान तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्नेछ।

(२) संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त सहयोग वडा समितिको समन्वयमा त्यस्तो विपदबाट प्रभावित व्यक्ति तथा परिवारलाई वितरण गर्नेछ।

(३) मटावाँ गाउँको सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेख राखी सोको सुरक्षा गर्ने जिम्मेवारी समेत रहनेछ र यस दफा बमोजिम प्राप्त सहयोगको विवरण वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद-९

विविध

३२. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अड्कन आइपरेमा सोको बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार गाउँपालिकामा निहित रहनेछ।

३३. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयनको लागि गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका तथा कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ।

३४. अनुसूचीमा हेरफेर गर्ने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि गाउँ कार्यपालिकाले अनुसूचीमा आवश्यक हेरफेर गर्न सक्नेछ।

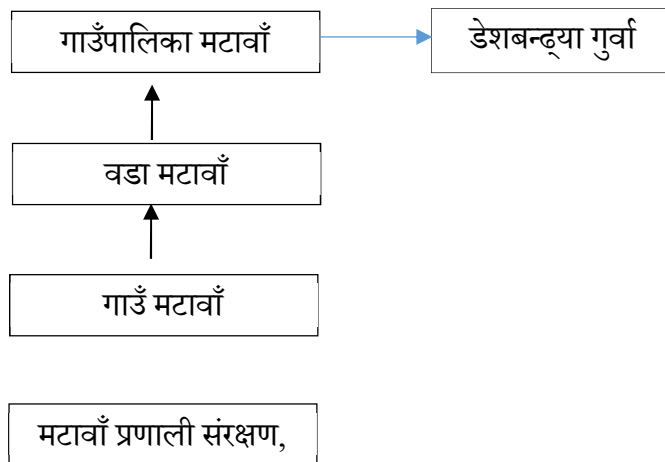
३५. बचाउ तथा खारेजी: (१) यस ऐन बमोजिम भए गरेका कार्यहरूको बचाउ गाउँपालिकाले गर्नेछ।

(२) यस ऐनमा भएका व्यवस्थाहरू प्रचलित संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय कानूनसँग बाझिएको हदसम्म स्वतः अमान्य हुनेछन्।

अनूसूची-१

(परिच्छेद २ को दफा ३(१) सँग सम्बन्धित)

मटावाँ प्रणालीको संगठनात्मक ढाँचा

अनूसूची-३

(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

गाउँपालिकामा दर्ता हुनका लागि चाहिने कागजातहरू

१. गाउँ बखेरीले गाउँलाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्ने सम्बन्धमा गरेको निर्णय।
२. गाउँको विधान।
३. निर्वाचित गाउँ मटावाँको पदाधिकारीहरूको अनूसूची ६ बमोजिमको विस्तृत विवरण
४. निर्वाचित गाउँ मटावाँको पदाधिकारीहरूको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि।
५. गाउँ मटावाँको पदाधिकारीहरूको फोटो १-१ प्रति
६. सम्बन्धित वडाले गाउँ दर्ता गर्ने सम्बन्धमा गाउँपालिकालाई लेखेको रिफारिस पत्र ।

अनुसूची -४

(दफा ४ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

मटावाँ प्रणालीभित्र रही गाउँपालिकामा दर्ता भएको गाउँलाई दिइने प्रमाण-पत्र**दंगीशरण गाउँपालिका****गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय****हेकुली दाङ****लुम्बिनी प्रदेश****गाउँ मटावाँ दर्ता प्रमाण पत्र**

दर्ता नम्बर:-

दर्ता मिति:-

गाउँ बखेरीको निर्णयानुसार यस गाउँपालिकामा गाउँ मटावाँ दर्ता हुन आएको दंगीशरण गाउँपालि वडा नम्बर गाउँलाई दंगीशरण गाउँपालिकाको मटावाँ संरक्षण प्रवर्द्धन विकास ऐन, २०८२ को दफा ७ बमोजिम गाउँ मटावाँ, दर्ता गरी यो प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ।

दंगीशरण गाउँपालिको मटावाँ संरक्षण प्रवर्द्धन विकास ऐन २०८२, गाउँ बखेरी र ख्यालको निर्णय बमोजिम सार्वजनिक हकहितका लागि कार्य गर्नुहोला।

फाँटवाला

.....

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनूसूची- ५

(दफा ७ को उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)

गाउँ मटावाँ दर्ता भएको अभिलेख विवरण फाराम

क्र.सं.	दर्ता नं.	दर्ता मिति	गाउँ मटावाँको नाम	ठेगाना	मुहा मटावाँको नाम	सम्पर्क नं.
१						
२						
३						
४						
५						
६						
७						
८						
९						

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनूसूची-६

(दफा ४ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

गाउँ बखेरीले छानेका/चुनेका पदाधिकारीको विवरण फाराम

क्र.सं.	पद	नाम, थर	उमेर	घरको पहिचान गराउने नाम	घर नं.	सम्पर्क नं.
१	मुह्ता मटावाँ					
२	सहायक मटावाँ					
३	सहायक मटावाँ					
४	ढनहेर्वा					
५	लिखण्डार					
६	सहायक लिखण्डार					
७	टोल मटावाँ/अगह्वा					
८	चौकीदार					
९	डेशबन्द्या गुर्वा					
१०	केसौका					

अनुसूची ७
.....गाउँ मटावाँको विधान

२०८२

प्रस्तावना

दंगीशरण गाउँपालिका वार्ड नं गाउँका हामी जन्ता, चिरकाल देखी हाम्रा पुर्खाहरुले चलाउँदै आएको ऐतीहासिक प्रचलन मटावाँ प्रणालीको माध्यम बाट गाउँ संचालन गर्नका लागि, गाउँको बिकास निर्माणको काम, गाउँमा शान्ति सुव्यवस्था, आपसी सहयोग, सहकार्य, एकता र सामुहिक पद्धतीलाई कायम गरी सामाजिक सदभाव कायम गर्न, समावेशी तथा समबिकासको सिद्धान्तका आधारमा स्थानीय बिकासमा न्यायोचित सहभागिता र पहुँचलाई सुनिश्चित गर्न आवश्यक भएकोले,

नेपालको संबिधानले पकिल्पना गरेको सामाजिक न्याय, मेलमिलाप, सदभाव र दिगो बिकासका लागि चिरकाल देखी अभ्यासमा रहेको बिकास निर्माण, न्याय, परम्परा, पेशा र समाज परिचालनको प्रणालीलाई कानूनी मान्यता प्रदान गरी यसको भुमिकालाई अझ प्रभावकारी बनाउन बान्छनिय भएकोले, दंगीशरण गाउँपालिकाको कार्य भूगोल भित्र रहेको मटावाँ प्रणालीको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विकास गर्न बनेको ऐन, २०८२ को दफा बमोजिम गाउँ मटावाँको विधान जारी गरीएको छ ।

परिच्छेद १

नाम र परिभाषा

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

क. यो बिधानको नाम गाउँ मटावाँको बिधान रहेको छ । यो बिधान लाइ छोटकरीमा गाउँको बिधान भनिने छ ।

ख. यो बिधान तुरुन्त लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस बिधानमा,

- (क) "अगह्वा" भन्नाले गाउँको भौतिक विकास निर्माणको कामलाई व्यवस्थित गर्न कामको बाँडफाँट र निरीक्षण गर्ने गरी जिम्मेवारी दिइएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- (ख) "अध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ग) "अगुवाई" भन्नाले गाउँ वस्ति स्तरमा विकास निर्माण सँग सम्वन्धित सार्वजनिक सरोकारको विषयमा विना शुल्क सामाजिक काममा समुदायलाई परिचालन गर्ने प्रमुख व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (घ) "उपाध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ङ) "कचहरी" भन्नाले सामाजिक रुपमा हुने विवादको मेलमिलाप प्रयोजनाका लागि बस्ने गाउँको भेलालाई सम्झनुपर्छ।
- (च) "केसौका" भन्नाले परम्परागत रुपमा चल्ने पुजा लगायतका कार्यमा गुर्वाको सहयोगी सम्झनुपर्छ।

- (छ) "ख्याल" भन्नाले गाउँको मटावाँको नेतृत्वमा हुने छलफल (बैठक) सम्झनुपर्छ।
- (ज) "गरदुरीया" भन्नाले घरको अभिभावक, मूली, व्यवस्थापक, आफ्नो कुल देवताका पुजारी सम्झनुपर्छ।
- (झ) "गाउँ" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको प्रदेशिक क्षेत्र भित्र बसोवास गर्ने, समुदायले नामाकरण गरी विगत देखि अस्तित्वमा रहेको भुह्यार थान भएको वस्ती र सो वस्तिलाई गाउँपालिकामा दर्ता हुनका एउटै भूगोलभित्र रहेका घरधुरीले टोल वस्तिको नामाकरण गरी गाउँ बखेरीले सर्वसम्मत रूपमा निर्णय गरी वडा कार्यालयको सिफारिसमा गाउँपालिकामा दर्ता भएको गाउँवस्तिलाई सम्झनुपर्छ।
- (ञ) "गाउँपालिका" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिका सम्झनुपर्छ।
- (ट) "चौकीदार" भन्नाले गाउँको चौकीदारी गर्ने, रेखदेख, सूचना प्रवाह र आपत विपद्को बेलामा सहयोग गर्ने कार्यका लागि बखेरीबाट मनोनयन गरिएका व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- (ठ) "झराली" भन्नाले मटावाँको नेतृत्वमा गाउँको सार्वजनिक कामका लागि सम्बन्धित गाउँ वा टोलका सबै घरधुरी वा आलोपालो गरी उपस्थित भई निःशुल्क श्रमदान वा सिप दान वा सामुहिक रूपमा गरिने कार्य सम्झनुपर्छ।
- (ड) "टिहाई" भन्नाले गाउँको सार्वजनिक पदमा काम गरेबापत पारिश्रमिक स्वरूप घरधुरीबाट गाउँ बखेरीको निर्णय अनुसार सङ्कलन गरिने अन्न वा नगद सम्झनुपर्छ।
- (ढ) "टोल" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकामा दर्ता भएको गाउँको सिमानाभित्रको गाउँको बखेरीले मान्यता प्रदान गरेको क्षेत्र सम्झनुपर्छ।
- (ण) "टोल मटावाँ" भन्नाले गाउँको मूल मटावाँलाई सहयोग गर्ने र आवश्यकता अनुसार आफ्नो टोलको नेतृत्व गर्ने मटावाँ सम्झनुपर्छ।

- (त) "डेशबन्द्या गुर्वा" भन्नाले निश्चित क्षेत्रमा सर्वोत्कृष्ट धार्मिक अनुष्ठान सम्हाल्ने विशेष थरका थारू गुर्वा (मूल पुरोहित) ज्ञानी क्षेत्राधिपती, क्षेत्रीय धार्मिक नियन्त्रक, थारू सभ्यतामा चलेको तन्त्रमन्त्र परम्पराका निर्देशक भन्ने सम्झनुपर्छ।
- (थ) "ढनहेर्वा" भन्नाले मटावाँ प्रणालि अन्तर्गत कोषको लेखाजोखा राख्ने व्यक्तिलाई सम्झनुपर्छ।
- (द) "पुजाआँटी" भन्नाले निश्चित प्रयोजनको लागि परम्परा अनुसार गरिने विभिन्न पुजापाठ सम्झनुपर्छ।
- (ध) "प्रगन्ना" भन्नाले परापूर्व कालदेखि चलि आएको विशेष थरका थारूहरूको सांस्कृतिक बाहुल्यता रहेको क्षेत्र (दाङ उपत्यकामा अग्ला सवारी: कट्कटवा, मड्वा, पछला सवारी: जिनुनी मड्वा, छिल्ली: डहिट, पाटु: पछलडङ्ग्या (खरगी) र पछला प्रगन्ना: पछलडङ्ग्या) रहेको क्षेत्र सम्झनुपर्छ।
- (न) "प्रगन्ना बखेरी" भन्नाले पछला प्रगन्नाको माघमा बस्ने बखेरी सम्झनुपर्छ।
- (न) "प्रणाली" भन्नाले मटावाँ प्रणाली सम्झनुपर्छ।
- (प) "प्रथा" भन्नाले परम्परागत रूपमा चलिआएको आदिबासी थारू जातिको संस्कृति, परम्परा, प्रचलन र अभ्यास सम्झनुपर्छ।
- (फ) "मटावाँ वर्ष" भन्नाले माघ १ गतेदेखि सुरु भई पुस मसान्तसम्मको अवधि सम्झनुपर्छ।
- (ब) "मटावाँ प्रणाली" भन्नाले थारू समुदायले परम्परादेखि चलाउदै आएको सामानजिक मूल्य मान्यताका आधारमा आफ्नो प्रथा र प्रथाजनित अभ्यासमा ल्याएको मौलिक प्रणालीलाई सम्झनुपर्छ।
- (भ) "माघीडेवानी" भन्नाले मटावाँ प्रणाली अन्तर्गत चयन भएका पदाधिकारीहरूले वार्षिक रूपमा कार्यसम्पादन गरेको मूल्याङ्कन गर्न र

आवश्यकताका आधारमा योग्य र उपयुक्त व्यक्ति छनौट गर्न, गाउँको योजना बनाउने रीतिथितिका आधारमा आगामी वर्षमा सम्पादन गरिने कार्य वा प्रक्रियालाई सम्झनुपर्छ।

- (म) "बखेरी" भन्नाले प्रत्येक वर्ष माघ महिनाभित्र गरिने गाउँको वार्षिक सभा सम्झनुपर्छ।
- (य) "मेलमिलाप कर्ता" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाको न्यायिक समितिमा सूचीकृत भएका व्यक्तिलाई सम्झनुपर्छ।
- (र) "मुहा मटावाँ" भन्नाले मटावाँ प्रणालीको नेतृत्व गर्ने मूल मटवाँ, गाउँको प्रमुख, गाउँको भुइँहार थान (ग्राम देवता) का प्रमुख पुजारी (जसका नाममा भुइँहार थानमा मौलो गाडिएको हुन्छ) लाई सम्झनुपर्छ।
- (२) "लिखण्डार" भन्नाले मटावाँ प्रणालीमा लेखापढिको काम गर्ने गरी तोकिएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- (ल) "वडाध्यक्ष" भन्नाले दंगीशरण गाउँपालिकाभित्र रहेका वडाको अध्यक्ष सम्झनुपर्छ।
- (ळ) "सहायक मटावाँ" भन्नाले गाउँ मटवाँ प्रणालीलाई नेतृत्व गर्ने मूल मटवाँलाई सहयोग गर्न नियुक्त उपमटावाँ सम्झनुपर्छ।
- (ॢ) "सहायक लिखण्डार" भन्नाले मटावाँ प्रणालीमा लेखापढीको काम गर्ने लिखण्डारलाई सहयोग गर्ने गरी नियुक्त गरिएका व्यक्ति सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद २

छाप, चिन्ह, उद्देश्य, क्षेत्र र स्थापना

३. छाप र चिन्ह

..... गाउँको छाप गोलो घेराको बिचमा हलो र फरुवा र त्यसको वरीपरी गाउँको नाम र बिधान दर्ता भएको साल रहने छ ।सोको नमुना अनुसुची ५ बमोजिम हुनेछ

४. उद्देश्य

१. परापूर्वकालदेखि चलीआएको रीति संस्कृतीलाई जोगाउँदै गाउँमा रहेको ज्ञान, शीप, कला, इतिहासको संरक्षण, सम्बर्धन र प्रबर्धन गर्ने र (बिकृति) हानीकारक अभ्यासलाई हटाउने ।

२. गाउँको भौतिक बिकास निर्माण गर्न जनश्रम जुटाउने र बिभिन्न निकायहरु बाट प्राप्त दान, अनुदानबाट योजना सम्पन्न गर्ने, अनुगमन मुल्यांकन गर्ने ।

३. शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न बिद्यालयको भौतिक पुर्बाधार बिकास, मानबिय संसाधन बिकास र व्यवस्थापनको लागि बिद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने र जनचेतनाका लागि अभियान चलाउने ।

४. परम्परा देखी चलिआएको धर्म, संस्कार संस्कृति (राम्रा अभ्यासहरु) लाई निरन्तरता दिंदै एक आपसमा भाइचाराको सम्बन्ध बिस्तार गरी सामाजिक सद्भाव कायम गर्ने ।

५. माटो, रुख बिरुवा, बन जंगल, पानी जोगाउने र बायु प्रदुषण रोक्दै बातावरण संरक्षण गर्ने ।

६. सम्पुर्ण मानव, चराचर, पशुपन्छी, बालीनालीको संरक्षण गर्ने र गाउँमा बिबाद भएमा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तका आधारमा न्याय निसाफ गर्ने ।

७. गाउँको बालीनाली, पशुपन्छी र मानवको स्वास्थ्यको सुरक्षा गर्न धार्मिक कार्य र बैज्ञानिक मान्यता लाई लागु गर्दै गाउँलाई सरसफाइयुक्त र बालबिबाह मुक्त बनाउने ।

८. गाउँलाइ भैपरी आउने हैबी, दैबी, बाह्य आक्रमण वा हस्तक्षेपबाट सुरक्षित राख्ने ।

९. जल, जमिन, जंगलको व्यवस्थापन गर्ने र कुला पानीको व्यवस्थापन गरी पानीको बाँडफाँड गर्ने ।

५. स्थापना

१.गाउँ एक अभिखीन्न उत्तराधिकारवाला, स्वपरिचालित र स्वशासित एक संगठित संस्था हुनेछ । यो गाउँको आफ्नै छाप र साइनबोर्ड हुनेछ र यसले व्यक्ति सरह सम्पत्ति प्राप्त गर्न, बेचबिखन गर्न र हस्तान्तरण गर्न सक्नेछ ।

२.गाउँले गाउँपालिकासंग समन्वय गरी काम गर्नेछ ।

६. क्षेत्र

..... गाउ पुर्वमा पश्चिममा उत्तर दक्षिण चार किल्लाको भुगोललाइगाउँको बखेरीले मान्यता दिइ गाउँ घरधुरीमा सूचीकरण भएको सबै घरधुरी गाउँको क्षेत्र हुनेछ ।

परिच्छेद ३

घरधुरीको अभिलेख सुचिकरण र गढुर्या (सदस्यता) सम्बन्धी व्यवस्था

७. घरधुरीको अभिलेख र सुचिकरण

१. गाउँमा रहेका प्रत्येक घरधुरीको अभिलेख अनुसूची १ बमोजिम राखीने छ ।

२. गाउँमा बसाइसरी आउने परिवार गाउँको घरधुरीमा समावेश हुन चाहने घरधुरीले अनुसुची ६ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्ने छ । उक्त निवेदनलाई बखेरीको निर्णय अनुसार सूचीकृत गरीनेछ,

३. नयाँ बसाइ सरी आएका घरधुरीलाई गाउँमा सूचीकृत गर्दा रु.शुल्क लाग्ने छ । घर भिन्न भएका घरधुरीलाई निशुल्क सुचिकृत गरी अभिलेख राखिनेछ । बसाइसरी गएका घरधुरीको सुचिकृत लगत कट्टा गरीनेछ ।

८. गढुर्या (सदस्यता) सम्बन्धी व्यवस्था

१. गाउँ मटावाँको सिमाना भित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीबाट एक जना महिला वा पुरुषलाई घरधुरी गढुर्या (सदस्यता) वितरण गरिनेछ । अनुसुचि २ बमोजिम घरधुरी गढुर्या (सदस्यता) प्रदान गरिनेछ ।

२. बसाइ सरी आएका नयाँ घरधुरीलाई सुचिकृत गरी सके पछि घर मुलीलाई गढुर्या (सदस्यता) प्रदान गर्नेछ ।

३. भिन्न भइ बसेका घरधुरीको महिला वा पुरुषलाई गाउँ मटावाँ गढुर्या (सदस्यता) प्रदान गरिने छ ।

४. गढुर्या (सदस्यता) को मृत्यु भएमा वा घरमुलि परिवर्तन भएमा वा बसाइसरी गएमा गाउँ मटावा गढुर्या (सदस्यता) खारेज हुनेछ ।

परिच्छेद ४

गाउँ मटावाँ संगठन प्रणालीको गठन र बैठक सम्बन्धी व्यवस्था

१. गाउँ मटावाँ गठन

(१) गाउँ मटावाँको सिमाना भित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीबाट कम्तीमा एक जना गदुर्या प्रतिनिधित्व भएको बखेरीबाट गाउँ मटावाँ गठन गरिने छ । यो बखेरी मटावाँ प्रणालीको सर्वोच्च अंग हुनेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिम गठन हुने गाउँ मटावाँ प्रणाली अन्तर्गतका देहाय बमोजिमका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु रहने छन् ।

क. मुहा मटावाँ १ जना

ख. सहायक मटावाँ २ जना (१ जना महिला अनिवार्य)

ग. ढनहेर्वा १ जना

घ. लिखण्डार १ जना

ङ. सहायक लिखण्डार १ जना

च. टोल मटावाँ/अगह्वा (१ देखि ६ जना सम्म) आवश्यकता अनुसार

छ. चौकीदार १ जना

(३) उपदफा २ बमोजिम गाउँ मटावाँ समिति गठन गर्दा मुहा मटावाँ, ढनहेर्वा र लिखण्डार मध्ये एकजना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ,

(४) उपदफा (२) बमोजिम गाउँ मटावाँ गठन गर्दा गाउँ बस्ती भित्रका एक घरधुरीबाट एक जना भन्दा बढी नपर्ने गरि पहिचानमा रहेका गाउँको सिमाना भित्रका नागरिकहरुको बखेरीबाट सर्वसम्मत गाउँ मटावाँ कार्य

समिति गठन हुनेछ । तर यस दफा बमोजिम गाउँ बखेरीबाट सर्वसम्मत हुन नसकेमा उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतबाट गाउँ मटावाँ कार्य समिति गठन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

- (५) उपदफा (२) बमोजिम गठन भएको गाउँ मटावाँ कार्य समितिको कार्यकाल गठन भएको मितिले एक वर्षको हुनेछ । कार्यकाल समाप्त भएपछि गाउँ बखेरीले सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट कार्य समिति छनौट गर्नेछ।
- (६) गाउँ मटावाँ प्रणाली बमोजिम गठन हुने गाउँ मटावाँ कार्य समितिमा ३३ प्रतिशत महिला हुनु पर्नेछ ।
- (७) गाउँमा बसाइ सरी आएमा र घर भिन्न भइ बसेमा उक्त घरधुरीलाई नयाँ सदस्यको रूपमा समावेश गराउनु पर्नेछ ।
- (८) घरधुरीको अभिलेखिकरण अनुसूची बमोजिमको ढाँचामा तयार गरिने छ ।

१०. गाउँ ख्याल, निर्णय प्रक्रिया र कार्यान्वयन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) गाउँको नियमित ख्याल सामान्यतया: महिनामा एक पटक हुनेछ। तर आवश्यक परेको बेलामा जतिसुकै पटक पनि बस्न सकिनेछ।

- (२) विवाद समाधानका लागि आवश्यकता अनुसार कचहरी जुनसुकै दिन र जुनसुकै बेलामा बस्न सक्नेछ।
- (३) गाउँ बखेरी, ख्याल र कचहरीले गरेका निर्णयहरू मटावाँको नेतृत्वमा पदीय जिम्मेवारी अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ।

(४) गाउँ बखेरी, ख्याल र कचहरीको अध्यक्षता मुह्ला मटावाँले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा सहायक मटावाँ मध्ये सहमतिमा एकजनाले अध्यक्षता गर्नेछ।

५. गाउँ बखेरी, जुट्याल्हा र कचेहरीले गरेको निर्णयहरु मटावाँको नेतृत्वमा पदीय जिम्मेवारी अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ।

६. बहुमत सदस्यहरुको उपस्थितिमा बैठक बस्नेछ, र निर्णयहरु सर्वसम्मत वा बहुमतले हुनेछ।

परिच्छेद ५

मटावाँ प्रणाली भित्रको पदीय मर्यादा, आचरण तथा पदका चाहिने योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था

११. मटावाँ पदाधिकारीहरुको पदीय मर्यादा र आचरण

- (१) समुदायको हकहित, संरक्षण, प्रवर्द्धन, सशक्तीकरणको लागि स्वतन्त्र, निष्पक्ष र जवाफदेहितापूर्वक आफ्नो पदीय दायित्व निर्वाह गर्नु पर्नेछ।
- (२) समाजमा बस्ने विभिन्न समुदाय तथा सम्प्रदाय बिचको सम्बन्ध सुमधुर बनाउने कार्य गर्नु पर्नेछ।
- (३) समुदायको प्रथा, परम्परा, प्रथाजनित सामाजिक मूल्यमान्यतालाई उच्च सम्मान गर्नुपर्नेछ।

१२. मटावाँ प्रणाली भित्रको पदका लागि चाहिने योग्यता:

(१) मुह्ला मटावाँ, सहायक मटावाँ हुनका लागि योग्यता:-

- (क) नेपाली नागरिक,
(ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
(ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,
(घ) सामाजिक मूल्यमान्यता थारु समुदायको रिति संस्कृति बुझ्नेको
(ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।
- (२) ढनहेर्वा, लिखण्डार र सहायक लिखण्डार हुनका लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
(ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
(ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,
(घ) सामाजिक मूल्यमान्यता रिति संस्कृति बुझ्नेको
(ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।
(च) आर्थिक करोवारको हरहिसाब र लेखपढ एवं प्रतिवेदन समेत तयार गर्न सक्ने
(छ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।

(३) चौकीदार हुनको लागि योग्यता:

- (क) नेपाली नागरिक,
(ख) गाउँमा कम्तीमा पाँच वर्षदेखि स्थायी रूपमा बसोवास गर्दै आएको,
(ग) गाउँ समुदायको अगुवाई गर्न सक्ने,
(घ) सामाजिक मूल्यमान्यता रिति संस्कृति बुझ्नेको
(ङ) फौजदारी अभियोगमा कसुरदार ठहर नभएको ।

(४) डेशबन्द्या गुर्वा लागि योग्यता:

(क) नेपाली नागरिक,

(ख) पछला प्रगन्नाका लागि पछलडङ्ग्या थरको सम्पूर्ण धार्मिक अनुष्ठानहरू विधिपूर्वक सम्पन्न गर्न सक्ने र तन्त्र मन्त्र विद्यामा पारङ्गत,

(ग) गाउँको परम्परा र संस्कृति जानेको, बुझेको र अनुभव रहेको,

(घ) बिरामीलाई मानसिक रूपमा भावनात्मक रूपमा प्रभाव पारी वैज्ञानिक उपचारको पद्यतीमा जाने थप प्रेरणा गर्न सक्ने ।

(ङ) भ्रष्टाचार वा अन्य फौजदारी अभियोगमा कसुरदार नभएको ।

(५) टोल मटावाँ /अगह्वा हुनका लागि योग्यता:

(क) नेपाली नागरिक,

(ख) गाउँमा नियमित बसोवास गर्ने,

(ग) एक्काइस वर्ष उमेर पुरा भइ साठी वर्ष ननाघेको

(घ) गाउँको अगुवाई गर्न सक्ने,

(ङ) गाउँ समुदायको धर्म, संस्कृति अनुसारको पूजा पाठ गर्न जानेको,

(च) चोखो आगोको व्यवस्था गर्ने प्रविधि, सामग्री सम्बन्धी ज्ञान र अभ्यास गरेको।

(छ) भ्रष्टाचार वा अन्य फौजदारी अभियोगमा कसुरदार नभएको ।

परिच्छेद ६

गाउँ बखेरी तथा माघी डेवानी सम्बन्धी व्यवस्था

१३. गाउँ बखेरी (१)गाउँ मटावाँको सिमानाभित्र पर्ने प्रत्येक घरधुरीबाट कम्तिमा महिला वा पुरुष एक जना प्रतिनिधित्व भएको गाउँ बखेरी गठन हुनेछ। यो बखेरी मटावाँ प्रणालीको सर्वोच्च अङ्ग हुनेछ।

- (२) मटावाँ वर्षको माघ महिनाको पहिलो हप्तामा गाउँका सबै घरधुरीबाट प्रतिनिधित्व भएको गाउँ बखेरी बस्नेछ। यो बखेरीले सर्वसम्मत नभए उपस्थित संख्याको बहुमतले विधानको दफा ४ को उपदफा (२) बमोजिम नयाँ नेतृत्व चयन गर्नेछ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको बखेरीले मटावाँ प्रणालीको पदाधिकारीहरूको कामको समीक्षा र चयन गर्ने एवं हिसाब किताबको सोधखोज र अनुमोदन गर्नेछ।
- (४) गाउँ बखेरीले वडा बखेरीको लागि मुह्रा मटावाँ, २ जना महिला र २ जना पुरुष गरी जम्मा ५ जना प्रतिनिधिको चयन गर्नेछ र पालिका बखेरीको लागि गाउँ बखेरीले मुह्रा मटावाँ, १ जना महिला र १ पुरुष गरी जम्मा ३ जना प्रतिनिधी चयन गर्नेछ।
- (५) मटावाँले बखेरी बस्नको लागि कम्तीमा ७ दिन अगावै मिति, स्थान र समय तोकेर सूचना जारी गर्नु पर्नेछ।

- (६) बखेरी बस्ने सूचना चौकीदार मार्फत कम्तीमा एक दिन अगावै गाउँमा सबै घरधुरीलाई पुनः सूचना दिनु पर्नेछ।
- (७) गाउँ बखेरीमा सम्बन्धित वडा जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गर्नुपर्नेछ। बखेरी गाउँस्तरको योजना छनौटमा जनप्रतिनिधिहरूको उपस्थिति अनिवार्य गरिनेछ।
- (८) बखेरीबाट छनौट भएका पदाधिकारीको अभिलेख अनुसूची बमोजिम राख्नु पर्नेछ।

१४. गाउँ बखेरीको काम, कर्तव्य र अधिकार

गाउँ बखेरीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः

- (क) गाउँमा वर्षभरि भए गरेका कामको समीक्षा गर्ने,
- (ख) गाउँको वर्षभरिको लागि योजना निर्माण गरी सम्बन्धित वडा र गाउँपालिकाको कार्यालयमा पेश गर्ने,
- (ग) गाउँ चलाउनको लागि गाउँको मूल्य, मान्यता, परम्परा, नियम र सामाजिक मूल्य मान्यता सम्बन्धित आचारसंहिता बनाउने,
- (घ) मटावाँ प्रणाली अन्तर्गतका पदहरू जस्तो: मुहा मटावाँ, सहायक मटावाँ, टोल मटावाँ अगहवा, ढनहेर्वा, लिखण्डार, सहायक लिखण्डार, गुर्वा, केसौका, चौकीदार, आदि चयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार मटावाँ समितिका सदस्यहरूको खोजनीबोझनी गर्ने,
- (ङ) वर्षभरि भएको आम्दानी र खर्चको सार्वजनिक सुनुवाई गरी पास गर्ने,

(च) आगामी वर्षका लागि आम्दानीको श्रोत पहिचान र निर्धारण, टिहाई, खारा, डाँर आदि निर्धारण गर्ने,

(छ) मटावाँ प्रणालीभित्रका पदलाई दिने सेवा, सुविधा, टिहाई निर्धारण गर्ने,

(ज) गाउँको विधान निर्माण गर्ने।

परिच्छेद ७

गाउँ मटावाँ संस्थाको काम कर्तव्य र अधिकार

१५. गाउँ मटावाँ संस्थाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम गाउँ मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) गाउँको संस्कृति संरक्षण, सांस्कृतिक निरन्तरताका साथै सामाजिक सदभाव, सहिष्णुता र भाइचाराको विकास गर्ने,

(ख) समुदायमा शान्ति, सुरक्षा र अमनचयन कायम गर्न सहयोग गर्ने,

(ग) गाउँमा सञ्चालन हुने विकास निर्माणका योजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन र सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनमा सहयोग गर्ने,

(घ) गाउँमा हुने परम्परागत जात्रा, मेला, पर्व तथा समारोहको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,

(ङ) गाउँमा रहेका सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गा, सार्वजनिक भवन, सम्पदा तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको संरक्षण गर्ने तथा अतिक्रमण हुन नदिन सहयोग गर्ने,

(च) गाउँमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी खोज, उद्धार, राहत वितरण, पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यमा सहयोग गर्ने,

(छ) गाउँको सरसफाई व्यवस्थापनको लागि सहयोग र समन्वय गर्ने गराउने,

(ज) छाडा पशु चौपाया व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने गराउने,

(झ) सडक बत्ती, सामुदायिक पार्क, सार्वजनिक शौचालय जस्ता सार्वजनिक सम्पत्तिको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,

(ञ) कानुन बमोजिम तिर्नुपर्ने कर, दस्तुर, सेवा शुल्क बुझाउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने,

(ट) गाउँमा बसोवास गर्ने गरिब, अशक्त, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बेरोजगार व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सहयोग गर्ने,

(ठ) गाउँमा रहेका शैक्षिक तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्थापन र गुणस्तर सुधारको लागि सहयोग गर्ने,

(ड) जन्म, विवाह, बसाइ-सराइ, सम्बन्ध विच्छेद, मृत्यु जस्ता व्यक्तिगत घटना दर्ताको लागि स्थानियवासीलाई उत्साहित र सहजीकरण गर्ने,

(ढ) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने,

(ण) विद्युत चुहावट तथा चोरी नियन्त्रण कार्यमा सहयोग गर्ने,

(त) गाउँमा खाद्यान्न, माछामासु, तरकारी, फलफूल, पेय पदार्थ लगायत दैनिक उपभोग्य सामग्रीको गुणस्तर र मूल्यसूचीको बारेमा जानकारी राखी बजार अनुगमन कार्यमा सहयोग गर्ने,

(थ) उपभोक्ता हित संरक्षणको लागि पैरवी तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

(द) गाउँमा हरियाली क्षेत्र विस्तार गरी वातावरण संरक्षणको कार्यमा सहयोग गर्ने,

(ध) स्थानीय आर्थिक विकासका सम्भावनाका बारेमा छलफल गरी स्थानीय तह, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय, सहजीकरण र पैरवी गर्ने,

(न) भवन निर्माण मापदण्ड तथा राष्ट्रिय भवन संहिताको पालनाको लागि प्रोत्साहित गर्ने,

(प) गाउँमा धनी, गरिबको भावना हटाई सबै सदस्यहरूलाई निर्णय प्रक्रिया र श्रोत परिचालनमा समान अधिकार स्थापित गर्न सहजीकरण गर्ने,

(फ) विद्यालय भर्ना, खोप अभियान, साक्षरता अभियान, सरसफाइ, लैङ्गिक हिंसा उन्मूलन जस्ता राष्ट्रिय अभियानहरूमा सहयोग र समन्वय गर्ने,

(ब) घरेलु हिंसा, यौनजन्य हिंसा, मानव तस्करी, बालश्रम तथा बाध्यात्मक श्रम, लगायतका सामाजिक अपराध तथा खराबीहरू अन्त्य गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

(भ) गाउँमा उद्यम विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने,

(म) गाउँको विकासका लागि विभिन्न श्रोतबाट प्राप्त श्रोतको उच्चतम सदुपयोग गर्ने,

(य) गाउँमा सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संस्था मार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने,

(र) आफ्नो गाउँलाई वातावरणमैत्री, बालमैत्री, पोषणमैत्री, पूर्ण सरसफाइयुक्त, घरमा सुत्केरी हुने दरलाई शून्य बनाउने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने तथा वडा कार्यालय र गाउँपालिकाका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने,

(ल) वडा कार्यालय, गाउँपालिका तथा अन्य सरकारी निकाय र गैरसरकारी संघसंस्थासँग गरेको सम्झौता तथा समझदारी अनुसारका अन्य कार्यहरू गर्ने।

परिच्छेद ८

मुहा मटावाँ, सहायक मटावाँ, टोल मटावाँ, ढनहेर्वा, लिखण्डार, अगह्वा,
चौकीदार, गुर्वा, केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार

१६. मुहा मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) यस ऐन तथा प्रथाजनित परम्परा अनुसार मुहा मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

(क) संरक्षकको भूमिका:

- (क) मटावाँले गाउँका सबै मानव, चराचर, पशुपन्छी, बालीनालीको प्रमुख संरक्षकको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने,
- (ख) कसैमाथि अन्याय परेमा गाउँको ख्याल बोलाई देवानी विवादको विषयमा छलफल गरी आवश्यक सल्लाह सुझाव दिने,
- (ग) गाउँभित्र कुनै घर छुट्टिन चाहेमा मटावाँ वा निजको प्रतिनिधि उपस्थित भई सामाजिक न्याय कायम गर्दै मानो छुट्याउन र घर बनाउन सहयोग गर्ने,
- (घ) विपदमा परी समस्यामा परेका व्यक्ति, घर परिवारलाई मानवीय सहयोग जुटाउने कार्य गर्ने,
- (ङ) गाउँको सार्वजनिक सम्पत्ति मठ मन्दिर, भूह्यार थान सामुदायिक भवनको रेखदेख, संरक्षण र सदुपयोग गर्ने गराउने,
- (च) आधारभूत आवश्यकता अन्तर्गत सामाजिक सेवाका क्षेत्रमा विपन्न समुदायको पहुँच रहने व्यवस्थाका लागि आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्ने,
- (छ) राज्यका सबै क्षेत्रमा प्रतिनिधित्व तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको अवसर सिर्जना गर्नका लागि आवश्यक छलफल गर्ने,
- (ज) महिला, बालबालिका र विपन्न वर्गको न्याय निरूपणमा विशेष ध्यान दिने।

(ख)सामाजिक न्यायिक कार्य

(क) विवादका पक्षहरूमध्ये कुनै पक्षले मटावाँ समक्ष मेलमिलाप गराई पाउ भनि अर्जी गरेमा उक्त विषयमा छलफल गराउनु पर्नेछ । विवादका पक्षहरूले मेलमिलाप गर्न सहमत भएमा कम्तिमा पाँच जना स्थानीय भद्रभलादमीको रोहवरमा मेलमिलाप भएको व्यहोराको लिखत तयार पारि दिने,

(ख) गाउँ मटावाँ संस्थाको प्रचलित रुपमा चलि आएको सामाजिक कार्यमा विशेष परिस्थिति परेको अवस्थामा बाहेक सामाजिक कार्यमा सहभागी नहुने ब्यक्तिलाई गाउँ मटावाँको विधानमा खारा भराउने नियम बनाउनु पर्नेछ,

(ग) विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य

(क) गाउँको विकास निर्माण सम्बन्धी योजना पहिचान, प्राथमिकता, छनौट गर्ने, योजना बनाउने र निर्माण कार्यमा जनप्रतिनिधीहरूसँग समन्वय गर्ने,

(ख) विकास निर्माण कार्यका लागि श्रोत र साधनको व्यवस्था मिलाउन विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी संघसंस्थासँग समन्वय गर्ने,

(ग) गाउँको विकास निर्माणमा जनश्रमदान जुटाउन अगुवाई गर्ने,

(घ) गाउँको सामूहिक कार्यमा अनुपस्थित हुने घरपरिवारलाई गाउँ ख्यालको निर्णयानुसार खारा गर्ने,

(ङ) गाउँ बखेरी, ख्यालबाट गाउँको योजना पास गराई वडा र गाउँपालिकामा लेखी पठाउने,

(च) विकास निर्माणको काम सम्पन्न भई सकेपछि सार्वजनिक परीक्षण गराई अभिलेख राख्ने, राख्न लगाउने र आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउने,

(छ) गाउँको विकास कार्यमा साझेदारी गर्ने सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थासँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य गर्ने।

(घ) संस्कृति संरक्षण, प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य

(क) गाउँमा वर्षभरि गर्नुपर्ने पूजाआँटी, नाचगान, परम्परा संरक्षण गर्ने वार्षिक कार्ययोजना बनाउने,

(ख) गाउँमा वर्षभरी मनाइने चाडपर्व र पूजाआँटीको लागि गुर्वा, केसौका र सम्बन्धित सबैको सहयोग लिएर सांस्कृतिक कार्य गर्ने गराउने,

(ग) मेलमिलापका साथ सामूहिक रूपमा चाडपर्व मनाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,

(घ) लोक नृत्य, लोक गीत, लोक बाजा, लोक संस्कृतिको संरक्षण र अभ्यासमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने,

(ङ) भाषा, लिपी, लोक कला, साहित्य, संस्कृति संरक्षणका निम्ति काम गर्ने,

(च) प्रथाजनित कानून, परम्परा र संस्कार अनुसार सामाजिक, सांस्कृतिक आदि कार्य गर्ने गराउने,

(छ) सामाजिक संस्कारगत कार्य जस्तै पक्का पोहो, विवाह, मृत्यु संस्कार, चाडपर्वमा सक्रिय सहभागिता गराउने र आवश्यकता अनुसार जनपरिचालनको व्यवस्था मिलाउने,

(ज) गाउँ बखेरीको निर्णय अनुसार टिहाई सङ्कलन गर्ने र सम्बन्धित पक्षलाई बुझाउने।

(ड) सम्पर्क र समन्वयात्मक सम्बन्धि कार्य

(क) गाउँको लागि सम्पर्क र समन्वय अधिकृतको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्ने,

(ख) गाउँपालिका, वडा कार्यालय, विभिन्न संघसंस्था र पक्षहरूसँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य गर्ने,

(ग) गाउँको समस्याको बारेमा स्थानीय सरकारलाई जानकारी गराउने र आवश्यक सहयोगको लागि अनुरोध गर्ने,

(घ) गाउँको आवश्यकता अनुसार आर्थिक तथा प्राविधिक श्रोत व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित कार्यालय, व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क र सहकार्य गर्ने,

(ड) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाले आयोजना गर्ने गोष्ठी, सभा, सम्मेलन, बैठक, भ्रमण, तालिम आदिमा सहभागी हुने वा सहभागी पठाउने,

(च) विभिन्न निकायबाट प्राप्त हुने कार्यक्रम, अनुदान र सहयोगलाई गाउँमा न्यायोचित वितरणको व्यवस्था मिलाउने,

(छ) गाउँको विकास, समुदायको हितमा कुनै सहयोग गर्ने सही मनसायले कुनै निकाय आएमा आवश्यक समन्वय, सहयोग र आधारभूत सूचना उपलब्ध गराउने।

(च) मटावाँको अन्य कार्यहरू

(क) गाउँ समुदायलाई विपद पूर्व तयारी गराउने,

(ख) शिक्षा, स्वास्थ्य, सरसफाइ आदि क्षेत्रको सूचना गाउँमा सम्प्रेषणको व्यवस्था मिलाउने,

(ख) सामाजिक समस्या, विकृति, अन्याय र अत्याचारको विरुद्ध जनपरिचालन गर्ने, अभियान सञ्चालन गर्ने,

(ग) समानता, न्याय, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक सद्भाव, एकता कायम गर्ने गराउने, \

(घ) गाउँ बखेरीले गरेको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

(छ) मटावाँसँग समन्वय गर्नुपर्ने: स्थानीय तह वा कुनै पनि गैर सरकारी संस्थाले गाउँमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु परेमा मटावाँसँग समन्वय गर्नुपर्नेछ र सोको वार्षिक सुनुवाई गाउँ बखेरीमा गर्नुपर्नेछ। मटावाँले आवश्यकता अनुसार आफू सक्रिय भएर सहयोग गर्ने वा अरू गाउँ समुदायलाई परिचालन गर्ने सक्नेछ।

१७. सहायक मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम सहायक मटावाँका काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन्

- (क) मुह्रा मटावाँले जिम्मेवारी दिएका काम गर्ने,
- (ख) मुह्रा मटावाँको अनुपस्थितिमा गाउँको सार्वजनिक हितको लागि नेतृत्व गर्ने,
- (ग) मुह्रा मटावाँको अनुपस्थितिमा मुह्रा मटावाँले गर्ने सम्पूर्ण कार्य गर्ने,
- (घ) मुह्रामटावाँलाई आवश्यक सहयोग गर्ने।

१८. ढनहेर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम ढनहेर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) गाउँ मटावाँ प्रणालीमा भएको आम्दानी र खर्चको विवरण, बिल, भरपाई र हिसाब किताव राख्ने,
- (ख) आम्दानी र खर्चको सामाजिक परिक्षण गराउने ।
- (ग) गाउँ मटावाँ संस्थाको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिइ सुरक्षा गर्ने ।
- (घ) गाउँ मटावाँ समितीले तोकेको अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१९. लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) गाउँको बखेरी, ख्याल, कचहरीमा उपस्थितिको अभिलेख राख्ने,
- (ख) गाउँ बखेरी, ख्याल, छलफल, कचहरीहरुमा भएको निर्णयको अभिलेख राख्ने,
- (ग) गाउँको बखेरी, ख्याल, छलफल आदिमा सहजीकरण गर्ने,
- (घ) विभिन्न संघ, संस्था, कार्यालयमा मटावाँको निर्देशन बमोजिम पत्राचार, गाउँको जानकारी, सूचना, प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

२०. सहायक लिखण्डारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम सहायक लिखण्डारको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) गाउँको लेखापढी लिखण्डारलाई सहयोग गर्ने,
- (ख) लिखण्डारको अनुपस्थितिमा लिखण्डारले गर्ने सबै काम गर्ने।

२१. अगह्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम अगह्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः

- (क) जनश्रमदानको बेलामा मुह्रा मटावाँलाई सहयोग गर्ने,
- (ख) जनश्रमदानमा काम विभाजन र नान हाल्ने एवं जनश्रमदान गर्दा जिम्मेवारी अनुसार काम भए नभएको निरीक्षण गर्ने,
- (ग) कुला, पानी, सिंचाई, बाटोघाटो सरसफाइमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
- (घ) मुह्रा मटावाँले खटाएको काम गर्ने,
- (ङ) गाउँमा सूचना प्रदान गर्न हाँक पार्ने, पत्र पुर्याउने,
- (च) गाउँको सम्पत्तिको रेखदेख गर्ने,
- (छ) पुजापाठ, भोजकाज र चाडपर्वको बेलामा चोखो वा पवित्र आगोको व्यवस्था मिलाउने।

२२. डेशबन्ध्या गुर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम डेशबन्ध्या गुर्वाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) गाउँको वर्षभरि गरिने विभिन्न पूजाआँटीलाई परम्परा र विधि अनुसार सम्पन्न गर्ने,

(ख) परम्परागत रूपमा सामान्यको रूपमा चलि आएको गाउँमा हुनसक्ने हैवी, दैवी, प्रकोप, किटपतङ्ग, खराब डोख, दुष्ट नजर, रोगव्याधबाट गाउँका मानव, जीवजन्तु र बाली नालीलाई बचाउन आफ्नो ज्ञान, अनुभव र अभ्यासले हरसम्भव प्रयास गर्ने,

(ग) गाउँ समुदायमा हुने सामाजिक, धार्मिक, संस्कार, संस्कृतिमा सरसल्लाह र सहयोग प्रदान गर्ने,

(घ) गाउँ घरमा सामाजिक सहिष्णुता र एकता कायम गर्न सहयोग गर्ने,

(ङ) बिरामी वा पीडित व्यक्ति वा पक्षको अनुरोधमा उपचार र स्वास्थ्य हितको व्यवस्था मिलाउने, पूजापाठ गर्ने गराउने,

(च) प्रगन्नाको बखेरी बोलाइ संस्कृति संरक्षण, सांस्कृतिक निरन्तरता र खराब अभ्यासहरूका बारेमा छलफल चलाउने र स्थानीय सरकारसँग समन्वय गरी लागु गराउन पहल गर्ने,

(ज) प्रगन्ना प्रमुखको हैसियतले हरेक निकायमा प्रतिनिधित्व गर्ने।

२३. केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम केसौकाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) विभिन्न पूजापाठ र कर्म गर्नको लागि गुर्वाको सहयोगीको रूपमा काम गर्ने,

(ख) गाउँका मानिस र पशुपन्छीमा कुनै रोग, व्याधले सताएमा त्यसबाट बचाउन आफ्नो ज्ञान, अनुभव र अभ्यासले हरसम्भव प्रयास गर्ने।

२४. चौकीदारको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐनबमोजिम चौकीदारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः

- (क) मुह्रा मटावाँले खटाएको काम गर्ने,
- (ख) गाउँमा सूचना प्रदान गर्न हाँक पार्ने, पत्र पुर्याउने,
- (ग) गाउँको सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख गर्ने,
- (घ) विपदमा परेका व्यक्ति, र घरपरिवारको पहिचान गर्ने,
- (ङ) गाउँ घरको सूचना नियमित रूपमा मटावाँसँग आदान प्रदान गर्ने।

२५. टोल मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस ऐन बमोजिम टोल मटावाँको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) गाउँले गरेको निर्णय टोलवासीहरूलाई जानकारी गराउने र आफ्नो टोलमा लागु गराउने,
- (ख) टोलको समस्यालाई गाउँ ख्याल, बखेरीमा लैजाने र समाधानको लागि पहल गर्ने गराउने,
- (ग) गाउँमा आएको योजना सम्पन्न गर्न ख्यालको निर्णय अनुसार जनपरिचालन गर्ने,
- (घ) गाउँटोलमा हुने जन्म, मृत्यु, विवाह लगायत संस्कार सम्पन्न गर्न गराउन अगुवाको भूमिका निर्वाह गर्ने,
- (ङ) टोलको प्रमुखको रूपमा प्रतिनिधित्व गर्ने।

२६. घरधुरी प्रतिनिधिको काम, कर्तव्य र अधिकार: यस विधान बमोजिम घरधुरी प्रतिनिधिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) गाउँ बखेरी, ख्याल, कचहरीमा सहभागी भई आफ्नो विचार, मत दिने,
- (ख) मटावाँले दिएको सार्वजनिक हितको जिम्मेवारी पूरा गर्ने,
- (ग) गाउँ बखेरीको निर्णयानुसार टिहाई दिने,
- (घ) मटावाँको नेतृत्वमा गाउँको विकास निर्माणमा श्रमदान, सिप दान, जिन्सी दान र नगद दान गर्ने,
- (ङ) गाउँको समस्याको बारेमा गाउँ मटावाँलाई जानकारी गराउने,
- (च) मटावाँले खटाएको सामूहिक हितको अन्य कार्य गर्ने,
- (छ) गाउँको सामाजिक संस्कार, संस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यमा सक्रिय सहभागी हुने।

परिच्छेद ९

मटावाँ प्रणालीमा पद रिक्त हुने व्यवस्था र पदपूर्ति

२७. गाउँ मटावाँ कार्य समिति पद रिक्त सम्बन्धि व्यवस्था (१) विधानको दफा ४ बमोजिम गठन भएको गाउँ मटावाँ कार्य समितिका पदाधिकारीहरूको पद देहाय बमोजिमको अवस्थामा रिक्त हुनेछ ।

(क) मुह्रा मटावाँले सहायक मटावाँ मार्फत कार्यसमितिको ख्यालमा र सहायक मटावाँ सहित अन्य सदस्यहरूले मुह्रा मटावाँलाई राजिनामा दिएमा।

(ख) कार्यकाल समाप्त भएमा,

(ग) फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी ठहर भएमा,

(घ) निजको मृत्यु भएमा,

(ङ) खराब आचरणका कारण निजलाई मटावाँ पदमा राखिराख्न उचित नभएको गाउँ ख्यालको दुई तिहाई मत जाहेर भएमा,

(च) अशक्त, अस्वस्थ भई मटावाँको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसक्ने भएमा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम मुह्रा मटावाँको पद रिक्त भएमा कार्य समितिको बाँकी अवधीको लागि सहायक मटावाँले मुह्रा मटावाँ भई कामकाज गर्ने छ । अन्य सदस्यको हकमा कार्य समितिले बाँकी अवधीको लागि सदस्यहरू मध्येबाट कुनै सदस्यलाई त्यस्तो रिक्त पदमा कामकाज गर्न लगाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद १०

प्रतिनिधित्व र सहभागीता

२८. स्थानीय तहमा प्रतिनिधित्व र सहभागिता: (१) गाउँपालिकाले सार्वजनिक सरोकारका विषयहरूमा समुदायको प्रतिनिधित्व तथा अर्थपूर्ण सहभागिताको अवसर प्रदान गर्नेछ।

(२) गाउँपालिकाले सार्वजनिक सरोकारका विषयहरूमा सहभागी गराउँदा मटावाँ प्रणालीको प्रतिनिधित्व देहाय बमोजिम हुनेछ:

(क) योजना पहिचान, छनौट, कार्यान्वयन र प्रतिनिधित्व:

१. गाउँस्तरको योजना छनौट गाउँको बखेरीले पास गरेको योजनालाई प्राथमिकिकरण गरी वडामा पठाइनेछ र वडास्तरीय योजना तर्जुमा गर्दा सम्बन्धित गाउँ र वडा मटावाँलाई सहभागी गराउन सकिनेछ।

२. स्थानीय तहले गाउँ, वडा र पालिकास्तरको योजना छनौट गर्दा गाउँ, वडा र पालिकास्तरका मटावाँको उपस्थितिमा पारित भएर आएका योजनाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

३. गाउँ, वडा, गाउँपालिका बखेरीमा योजना छनौट गर्दा जनप्रतिनिधि/स्थानीय तहका कर्मचारीहरूले सहजिकरण गर्नेछन्।

४. स्थानीय तहबाट छनौट भएका गाउँस्तरका योजनाहरू सम्पन्न गराउन गाउँ मटावाँहरूको सहयोग लिन सकिनेछ।

(ख) अनुगमन

१. गाउँस्तरको योजना कार्यान्वयन गर्दा योजनाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणका लागि गाउँ मटावाँ वा ख्यालले तोकेको व्यक्तिको नेतृत्वमा

अनुगमन समिति गठन गरि विकास निर्माण कार्यका योजनाहरूको अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(घ) प्रतिनिधित्व:

१. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ४७ बमोजिमको न्यायिक समितिमा दर्ता भएका विवादको हकमा विवादका दुवै पक्ष मिलापत्र गर्न सहमत भई मटावाँको आवश्यकता देखिएमा सम्बन्धित गाउँको गाउँ मटावाँलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।

परिच्छेद ११

आर्थिक श्रोत व्यवस्थापन

२९. मटावाँ सङ्गठन प्रणालीको आम्दानीको श्रोत:(१) मटावाँ सङ्गठन प्रणालीको एक छुट्टै कोष रहनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकम जम्मा हुनेछ:

(क) संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट प्राप्त अनुदान,

(ख) गाउँ बखेरी र ख्यालको निर्णयानुसार प्रति घरधुरीले निश्चित प्रयोजनका लागि जम्मा गरेको नगदी र जिन्सी,

(ग) घरधुरीबाट उठेको टिहाई नगदी जिन्सी,

(घ) गाउँको पूजाआँटी गर्नको लागि घरधुरीबाट उठेको नगद,

(ड) गाउँ बखेरीले निर्णय गरे अनुसार गाउँमा श्रमदान भौतिक श्रम गर्न नसक्ने घरधुरीबाट प्राप्त रकम,

(च) गाउँको बखेरीले निर्णय गरे अनुसार सार्वजनिक काममा उपस्थित नहुने घरधुरीबाट प्राप्त खारा रकम,

(छ) गाउँ ख्यालले निर्णय गरे अनुसारको डाँरबाट प्राप्त रकम,

(ज) गाउँमा बसाइसराइ गरी आउनेलाई गाउँको बखेरीको निर्णय अनुसारको गाउँ सदस्यता शुल्क बापतको रकम,

(झ) सामुदायिक वन समितीबाट प्राप्त विकास कार्यक्रमको अनुदान रकम,

(ञ) गाउँको सार्वजनिक स्थलमा गरिने सामुदायिक उत्पादनबाट प्राप्त रकम,

(ट) गाउँमा सामाजिक, सांस्कृतिक, रचनात्मक काम गरी प्राप्त गरेको रकम,

(ठ) विभिन्न दाताबाट प्राप्त दान दातव्य,

(ड) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संघसंस्थाबाट प्राप्त नगदी जिन्सी,

(ढ) गाउँ मटावाँ प्रणालीको सम्पत्तिबाट आर्जित रकम,

(ण) गाउँ बखेरीले गरेको श्रमदान नगरी सिचाई सुविधा लिने जग्गाधनीसँग पानी करबाट प्राप्त पनकर रकम।

(क) गाउँ मटावाँको खर्च व्यवस्थापन: गाउँ

मटावाँको देहाय बमोजिमको खर्च हुनेछ ।

(क) गाउँबाट उठेको टिहाइ मुह्रा मटावा, टोल मटावाँ, अगह्रा, चौकीदार लगायतका पदाधिकारीलाई कामकाज गरेवाफत वार्षिक रुपमा बखेरी/माघी डेवानीमा गरेको निर्णय बमोजिम टिहाइ सुबिधाको रुपमा खर्च गरिनेछ ।

(ख) मटावाँ गाउँको नियमित सन्चालन तथा कार्यलय व्यवस्थापन सम्बन्धि मटावाँ गाउँ कार्य समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

(ग) परम्परागत रुपमा चलि आएको पूजाआँटीको खर्च व्यवस्थापन गाउँ मटावाँको ख्यालको निर्णयबाट गरिने छ ।

(घ) कुनै निकायबाट सम्झौता बमोजिम प्राप्त हुने रकम सम्झौतामा उल्लेखित शर्त बमोजिम तोकिएको कार्यमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

३०. गाउँ कोषको खाता सञ्चालन, लेखापरीक्षण प्रतिवेदन: (१) गाउँ बखेरीको निर्णयानुसार मटावाँ प्रणालीको नाममा बैंकमा गाउँ मटावाँ संस्थाको नाममा खाता खोलिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम बैंक खाताको सञ्चालन मुह्रा मटावाँ, लिखण्डार, र ढनहेर्वाको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुने गरी व्यवस्था गरिनेछ।तीन जनामध्ये एक जना अनिवार्य रूपमा महिला हुनु पर्नेछ।

(३) बैंक खातामा जम्मा भएको रकम गाउँ बखेरी वा ख्यालले गरेको निर्णयानुसार मटावाँ प्रणालीले खर्च गर्न सक्नेछ।

(४) ढनहेर्वाले गाउँ कोषको सबै प्रकारको नगदी, जिन्सी तथा विकास खर्चको विवरण तथा संस्थाको सञ्चालन एवं व्यवस्थापनमा भएको प्रशासनिक खर्चहरूको विवरण स्पष्ट रूपमा राख्नु पर्नेछ।

(५) ढनहेर्वाले आम्दानी तथा खर्चको हिसाव किताव चौमासिक रूपमा गाउँको ख्यालमा पेस गर्नु पर्नेछ।

(६) गाउँले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गरेको काम र आर्थिक कारोबारको यथार्थ विवरण तयार गरी लेखापरीक्षण समेत गरी प्रत्येक वर्षको पौष मसान्तको तीन महिनाभित्र गाउँ ख्यालबाट अनुमोदन गराई सम्बन्धित निकायमा पेस गर्नु पर्नेछ।

(७) मटावाँ गाउँले आफ्नो वार्षिक कारोबारको प्रतिवेदन गाउँ, सम्बन्धित गाउँपालिकामा पेस गर्नुपर्नेछ।

३१. सम्पत्तिको अभिलेख र जिन्सी तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्ने: (१)

यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि विपद् प्रभावित व्यक्तिको उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यमा सहयोग गर्न कुनै सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्था, निजी क्षेत्र तथा व्यक्ति विशेषबाट जिन्सी सामान तथा वस्तुगत सहयोग लिन सक्नेछ।

(२) संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त सहयोग वडा समितिको समन्वयमा त्यस्तो विपदबाट प्रभावित व्यक्ति तथा परिवारलाई वितरण गर्नेछ।

(३) मटावाँ गाउँको सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेख राखी सोको सुरक्षा गर्ने जिम्मेवारी समेत रहनेछ र यस दफा बमोजिम प्राप्त सहयोगको विवरण वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद १२

..... गाउँ मटावाँ को रीतिथिति सम्बन्धी व्यवस्था

चिरकाल देखी देश, काल र परिस्थिति अनुरूप हाम्रा पुर्खाले चलाउँदै आएका रीतिथितिहरु परिवर्तन हुँदै जाँदा आर्थिकरूपमा कमजोर बनाउने, सामाजिकरूपमा बिकृत, साँस्कृतिकरूपमा पहिचान मेटाउने र सामाजिक सदभावमा समेत खलल् पार्न सक्ने भएकोले हामीगाउँका सम्पूर्ण जन्ताहरुले तपसील बमोजिमको रीट चलाउने र थिति बसाल्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछौ । कसैले जानाजान यो रीतिथितिको उलंघन गरेमा यस बिधानमा लेखीए बमोजिम सजाय गरीने छ ।

३२.गाउँको रीतिथिति देहाय बमोजिम रहनेछ

१. स्वास्थ्य सम्बन्धि रीट

क. हामी सफा सुग्घर, स्वस्थ र खुशी रहन चाहन्छौं, त्यसैले सबैले चर्फीमा मात्रै दीसा, पीसाब गर्ने

ख. घर, आँगन, धारा र भान्सा सफा राख्ने ।

ग. घर अगाडी बाटोमा पशु चौपाया नबाँध्ने, सडक सफा राख्ने ।

घ. घर अगाडी बाटोमा पशु चौपाया बाँधेमा रु.
..... जरीवाना लिने ।

२. शिक्षा सम्बन्धि रीट

क. सबै बालबालिकालाई अनिवार्य बिद्यालय पठाउने ।

ख. छोरा छोरी दुबैलाई समान शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने ।

३. भोजकाज सम्बन्धि रीट

क. भोजकाजमा सके सम्म कम खर्च गर्ने ।

ख. भोजाहीं/बराट जना मात्रै जाने ।

ग. चौठ्यार/चौठीजना मात्रै जाने ।

घ. भोजकाजमा बजे सम्म मात्रै खानपनि गर्ने, सो भन्दा पछि सम्म गर्नेलाइ रु.डाँर लिने ।

ङ. १२ बजे पछि डिजे बन्द गर्ने, बन्द नगर्नेलाइ रु. डाँर लिने लिने ।

च. सुराही बापत एक कोसके डुइसय लेना ।

छ. भुइँडामक रुपैया लिने रुपया लेना ।

७. पञ्चभाटरुपैया लिने ।

८. पाहुना भनेका देउता समान हुन, त्यसैले सबै मिलेर उनीहरुको स्वागत र सम्मान गर्ने, अनावश्यक मानसिक दबाब र डाँर, खारा नलिने ।

९. बालविवाह नगर्ने ।

१०. गाउँले तोकेकोभन्दा बढी बराट र चौठी गएमा र आएमा रु. रुपैयाँ डाँर लिने ।

४. मनीकर्नी सम्बन्धि रिती

१. पुर्खाहरूले चलाइ आएको रिती अनुसार माटो, आगो दिने काममा गाउँका सबै घरधुरी मिलेर सहयोग गर्ने ।
२. मान्छे वितेको घरमा पालो अनुसार जनाको ग्रुप बनाएर सहयोग गर्ने
३. मान्छे वितेको घरमा शुद्धशान्तीको कार्य दाउरा पात दिने र काममा सहयोग गर्ने ।

६. झराली सम्बन्धी रीट

१. गाउँ/टोलमा रहेका घरधुरीहरूको आर्थिक अवस्था मुल्यांकन गरी सोही आधारमा गाउँमा गरीने श्रमदानमा सहभागी हुनु पर्नेछ ।
२. झराली नजाने किसान लाइ दैनिक रु. दरले खारा लिने ।
३. झरालीमा सहभागी हुन नसक्ने घरधुरीबाट बार्षिक रु..... लिने ।

७. टीहाइ सम्बन्धि

१. मुहा मटावा/मटावा/टोल मटावाँ/अगवालाइ प्रत्येक घरबाट बार्षिक लम्बर धान दिने ।
२. गुर्वालाइ प्रत्येक घरबाट बार्षिक लम्बर धान दिने ।
३. चौकीदारका लागि प्रत्येक घरबाट बार्षिक लम्बर धान दिने ।

८. डाँर खारा सम्बन्धि व्यवस्था

१. झरालीमा नआएमा प्रत्येक दिनको रु.दरले खारा लीइने छ,
तर भैपरी आएमा मटावाँलाइ जानकारी गराएर मनासीब देखी मटावाँले
सहमती जनाएमा खारा लाग्ने छैन ।
२. भोजमा गाउँले तोकेको भन्दा बढी बराट र चौथी गएमा रु.
.....डाँर लिने ।
३. राती १२ बजे भन्दा पछी खानपिन गर्ने होहल्ला गर्नेलाइ रु.
..... लिने ।
४. राती १२ बजे भन्दा पछी डीजे बजाइ नाचगान गर्ने होहल्ला गरेमा रु.
..... डाँर लिने ।
५. घरेक आगे ओ डगरीम पशु चौपाया बाँधेमा रु. जरीवाना
लिने ।
६. झराली नजाने किसान लाइ दैनिक रु. दरले खारा लिने ।
७. मान्छे वितेको घरमा कहावट, डाउरा पातको कामम सहयोग नगर्ने घरबाट
..... रुपया खारा लिने ।
८. मान्छे वितेको घरमा पालो अनुसार काम गर्ने नजाने घरबाट रु.... दरले
खारा लिने ।
९. खिरभनको नियम उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिलाइ रु का दरले खारा
लिने ।

परिच्छेद १३

विधान निर्माण तथा संशोधन सम्बन्धी व्यवस्था

३३. **विधान संशोधन :-** कुल सदस्य संख्याको २/३ (दुई तिहाई) बखेरीको सदस्यहरूले अनुमोदन गरे पश्चात मात्र गाउँ मटावाँको विधानको कुनै दफा संशोधन वा खारेजको लागि स्थानीय तह समक्ष सिफारिस गरि पठाउनु पर्नेछ । स्थानीय तह वाट स्वीकृत भए पश्चात मात्र विधानको कुनै दफा खारेज वा संशोधन भएको मानिने छ ।

३४. नियम बनाउन सक्ने :-

- क. नेपालको प्रचलित कानूनसंग नबाँझिने गरि संस्थाले आफ्नो कार्य सम्पादन गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक नियम यस विधानको अधिनमा रही बनाउन सक्नेछ । सो नियम गाउँ बखेरीबाट पारित गरी लागु हुनेछ । यसरी पारित भएको नियम स्थानीय तहलाई समेत जानकारी गराउनु पर्ने छ ।
- ख. यो विधान र अन्तर्गत वनेको नियमको अधिनमा रहि गाउँ मटावाँको कार्य सञ्चालन र उद्देश्य कार्यान्वयनका लागि कार्य समितिले कर्मचारी व्यवस्था, आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि नियम बनाई लागु गर्न सक्नेछ । त्यस्तो नियमहरू गाउँ बखेरी बाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनूसूची - २

(दफा ८ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

..... गाउँ मटावा

दङ्गीशरण गाउँपालिका वडा नं.

गाउँ मटावा गरदुर्या पत्र

परिचय पत्र नं.

घरमुलीको नाम

घर नं.

घरको नाम

ठेगाना:

सम्पर्क नं.

जारी मिति:

.....

प्रमाणित गर्नेको दस्तखत

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनूसूची- ३

(दफा को उपदफा (.....) सँग सम्बन्धित)

गाउँ बखेरीले छानेका/चुनेका पदाधिकारीको विवरण फाराम

क्र.सं.	पद	नाम, थर	उमेर	घरको पहिचान गराउने नाम	घर नं.	सम्पर्क नं.
१	मुहा मटावाँ					
२	सहायक मटावाँ					
३	सहायक मटावाँ					
४	ढनहेर्वा					
५	लिखण्डार					
६	सहायक लिखण्डार					
७	टोल मटावाँ/अगह्वा					
८	चौकीदार					
९	डेशबन्द्या गुर्वा					
१०	केसौका					

भाग: १

खण्ड: ९

संख्या: ४१

मिति: आषाढ २२ गते, २०८२

अनूसूची- ४

(दफा को उपदफा (.....) सँग सम्बन्धित)

..... गाउँ मटावा
दङ्गीशरण गाउँपालिका वडा न
पदाधिकारी परिचय पत्र

नाम

पद

ठेगाना:

ना.प्र.नं.

रगत समूह

सम्पर्क नं.

जारी मिति:

.....
प्रमाणित गर्नेको दस्तखत

आज्ञाले
कर्ण बहादुर नेपाली
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत